

Prawo własności intelektualnej – aktualne zagadnienia prawne

1. Uwagi wstępne

Na prawo własności intelektualnej składają się dwie główne dziedziny: prawo autorskie oraz prawo własności przemysłowej. W każdej z tych dziedzin występują trzy płaszczyzny regulacji: umowy międzynarodowe, prawo Unii Europejskiej oraz polskie ustawodawstwo wewnętrzne. Status prawny wymienionych regulacji nie jest jednakowy, a różnice dotyczą m.in. mocy obowiązującej przysługującej poszczególnym aktom prawodawczym w polskim porządku prawnym. Kwestię tę rozważać należy odrębnie w stosunku do umów międzynarodowych i aktów prawnych Unii Europejskiej. Ogólnie rzecz biorąc, umowy międzynarodowe określają obowiązki państw-stron w zakresie sposobu uregulowania poszczególnych praw własności intelektualnej w krajowych systemach prawnych, chociaż niektóre postanowienia tych umów mogą posiadać tzw. bezpośredni skutek, a więc stanowić podstawę praw i obowiązków jednostek (osób fizycznych, osób prawnych i innych podmiotów). Bardziej złożona sytuacja występuje w prawie Unii Europejskiej. Ze względu na skutki, jakie unijne akty prawne wywołują w Polsce (i innych państwach członkowskich), należy wyróżnić rozporządzenia i dyrektywy. Rozporządzenia obowiązują bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich, co w omawianej dziedzinie oznacza, że akty te tworzą poszczególne prawa własności intelektualnej o jednolitym (unijnym) charakterze, a także określają treść tych praw oraz środki ich ochrony. Natomiast dyrektywy mają na celu harmonizację (zbliżenie) krajowych systemów prawnych; nie tworzą one praw o jednolitym charakterze, lecz prowadzą do tego, że w poszczególnych państwach członkowskich treść i zakres krajowych praw własności intelektualnej oraz środki ich ochrony są podobne.

Dotychczas rozporządzenia zostały wykorzystane do tworzenia unijnych (jednolitych) praw własności przemysłowej, takich jak prawa do znaków towarowych, wzorów czy odmian roślin. Prawa tego rodzaju są określane mianem „wspólnotowych”, gdyż powstały w okresie istnienia Wspólnoty Europejskiej. Określenia te są nadal używane, mimo że z dniem wejścia w życie Traktatu z Lizbony (1 grudnia 2009 r.) Wspólnota Europejska przestała istnieć, a jej następcą prawnym jest Unia Europejska. Jednolity (unijny) charakter mają:

- (a) wspólnotowy znak towarowy (*Community trade mark*), utworzony rozporządzeniem nr 40/94 z 20.12.1993 r. (Dz.Urz. WE L 11 z 14.1.1994 r.); obecnie obowiązuje w tym zakresie rozporządzenie nr 207/2009 z 26.2.2009 r. w sprawie wspólnotowego znaku towarowego (Dz.Urz. L 78 z 24.3.2009 r.);
- (b) wspólnotowe prawa do odmian roślin (*Community plant variety rights*), utworzone rozporządzeniem nr 2100/94 z 27.7.1994 r. (Dz.Urz. WE L 227 z 1.9.1994 r.);
- (c) wspólnotowy wzór (*Community design*), utworzony rozporządzeniem nr 6/2002 z 12.12.2001 r. (Dz.Urz. WE L 3 z 5.1.2002 r.).

Warto dodać, że utworzenie jednolitych (unijnych) praw do znaków towarowych i wzorów poprzedzone było dyrektywami harmonizującymi regulacje krajowe, tj.

- (a) dyrektywą 89/104/EWG z 21.12.1988 r. (Dz.Urz. WE L 40 z 11.2.1989 r.); obecnie obowiązuje w tym zakresie dyrektywa 2008/95/WE z 22.10.2008 r. mająca na celu zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych (Dz.Urz. L 299 z 8.11.2008 r.);
- (b) dyrektywą 98/71/WE z 13.10.1998 r. w sprawie ochrony prawnej wzorów (Dz.Urz. WE L 289 z 28.10.1998 r.).

Obie dyrektywy zostały wdrożone (transponowane) do polskiej ustawy – prawo własności przemysłowej (zob. niżej); na podstawie tej ustawy udzielane są przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej krajowe prawa ochronne na znaki towarowe oraz prawa z rejestracji wzorów przemysłowych.

Natomiast w dziedzinie prawa autorskiego (i praw pokrewnych) wydane zostały dotychczas wyłącznie dyrektywy harmonizujące rozmaite aspekty ochrony tych praw. Unijna działalność prawotwórcza jest w tej dziedzinie bardzo obfita, a na szczególną uwagę zasługują:

- (a) dyrektywa 91/250/EWG z 14.5.1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz.Urz. WE L 122 z 17.5.1991 r.); obecnie obowiązuje w tym zakresie dyrektywa 2009/24/WE z 23.4.2009 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz. Urz. UE L 111 z 5.5.2009 r.);
- (b) dyrektywa 93/98/EWG z 29.10.1993 r. w sprawie harmonizacji czasu trwania ochrony praw autorskich i niektórych praw pokrewnych (Dz.Urz. WE L 290 z 14.11.1993 r.); obecnie obowiązuje w tym zakresie dyrektywa 2006/116/WE z 12.12.2006 r. w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych (Dz.Urz. UE L 372 z 27.12.2006 r.);
- (c) dyrektywa 96/9/WE z 11.3.1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych (Dz.Urz. WE L 77 z 27.3.1996 r.);
- (d) dyrektywa 2001/29/WE z 22.5.2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz.Urz. WE L 167 z 22.6.2001 r.);

(e) dyrektywa 2004/48/WE z 29.4.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.Urz. UE L 195 z 2.6.2004 r.).

Spośród umów międzynarodowych wiążących Polskę wymienić należy:

- (a) konwencję paryską o ochronie własności przemysłowej z 1883 r., obecnie obowiązującą w tekście sztokholmskim z 1967 r. (Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 51);
- (b) konwencję berneńską o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 1886 r., obecnie obowiązującą w tekście paryskim z 1971 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474);
- (c) konwencję o udzielaniu patentów europejskich z 1973 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 79, poz. 737), obecnie obowiązującą ze zmianami wprowadzonymi aktem rewidującym z 29.11.2000 r. (Dz.U. z 2007 r. Nr 236, poz. 1736);
- (d) porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (dalej: „porozumienie TRIPS”), stanowiące załącznik 1C do porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO), Dz.U. 1996 r. Nr 32, poz. 143;
- (e) traktat Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) o prawie autorskim z 1996 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 3, poz. 12).

Wymieniając powyższe umowy międzynarodowe, warto poczynić wzmiankę o kolejnej, która jednak – jak można sądzić – nie stanie się wiążącym aktem prawnym ani dla Unii Europejskiej, ani dla Polski i innych państw członkowskich. Chodzi o ACTA, tj. umowę handlową dotyczącą zwalczania obrotu towarami podrobionymi (*Anti-Counterfeiting Trade Agreement*)¹. Dnia 1.10.2011 r. została ona podpisana w Tokio przez Stany Zjednoczone, Australię, Kanadę, Japonię, Koreę, Maroko, Nową Zelandię, Singapur, natomiast Unia Europejska i 22 państwa członkowskie (w tym Polska) podpisały umowę ACTA 26.1.2012 r. (nie uczyniły tego RFN, Holandia, Słowacja, Estonia i Cypr). Spośród państw biorących udział w negocjacjach umowy nie podpisała dotychczas również Szwajcaria, natomiast Meksyk złożył podpis 12.7.2012 r. Umowa ACTA wzbudziła silne kontrowersje ze względu na nadmiernie surowe środki egzekwowania praw własności intelektualnej, a także wątpliwości co do zgodności z prawem Unii Europejskiej (np. kartą praw podstawowych i dyrektywą 2004/48/WE). W głosowaniu przeprowadzonym 4.7.2012 r. Parlament Europejski odmówił wyrażenia zgody na związanie się umową ACTA przez Unię Europejską. Nadal jednak w Trybunale Sprawiedliwości Unii Europejskiej znajduje się wniosek Komisji Europejskiej, złożony w maju 2012 r., o zbadanie zgodności tej umowy z unijnymi traktatami. Obecnie trudno przewidzieć, kiedy Trybunał wyda w tej sprawie opinię i jaki wpływ będzie miała treść opinii na ewentualną zmianę stanowiska Parlamentu Europejskiego.

¹ Zob. A. Nowicka, *Umowa handlowa dotycząca zwalczania obrotu towarami podrobionymi (ACTA) – uwagi krytyczne*, [w:] *Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012, s. 1167 i n.

W ustawodawstwie polskim źródłami prawa własności intelektualnej są:

- (a) ustawa z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631, ze zm.);
- (b) ustawa z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117, ze zm.);
- (c) ustawa z 27.7.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. Nr 128, poz. 1402, ze zm.);
- (d) ustawa z 26.6.2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (Dz.U. Nr 137, poz. 1300, ze zm.).

W powyższych ustawach wdrożone zostały, zwykle drogą nowelizacji tych ustaw, wspomniane wyżej dyrektywy unijne, harmonizujące rozmaite aspekty ochrony poszczególnych praw własności intelektualnej. Jako przykład działania wdrażającego unijne rozwiązania prawne do ustawodawstwa polskiego wskazać warto ustawę z 9.5.2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 99, poz. 662), na podstawie której wdrożono wspomnianą wyżej dyrektywę 2004/48/WE, dokonując tego przez wprowadzenie zmian nie tylko do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, lecz również do ustawy – prawo własności przemysłowej, ustawy o ochronie baz danych i ustawy o ochronie prawnej odmian roślin.

Po dokonaniu powyższej charakterystyki źródeł praw własności intelektualnej wymienić należy rodzaje tych praw, ze wskazaniem (w nawiasach) ich przedmiotów:

- (a) prawa autorskie (utwory),
- (b) prawa pokrewne (artystyczne wykonania, fonogramy, wideogramy, nadania programów, pierwsze wydania oraz wydania naukowe i krytyczne);
- (c) prawa *sui generis* (bazy danych),
- (d) prawa własności przemysłowej, do których zaliczane są:
 - (i) patenty (na wynalazki),
 - (ii) dodatkowe prawa ochronne (na produkty lecznicze i produkty ochrony roślin);
 - (iii) prawa ochronne (na wzory użytkowe oraz znaki towarowe);
 - (iv) prawa z rejestracji (na wzory przemysłowe, topografie układów scalonych oraz oznaczenia geograficzne);
- (e) wyłączne prawo (do ochrony odmian roślin);

Poniżej zostaną przedstawione niektóre aspekty ochrony prawnoautorskiej, w szczególności pojęcie utworu, podmiot praw autorskich, a także treść autorskich praw osobistych i majątkowych (pkt 2). Następnie zaprezentowane zostaną główne aspekty ochrony patentowej, w tym tryby uzyskiwania patentów skutecznych na terytorium Polski (pkt 3), a także niezmiernie kontrowersyjne zagadnienia związane z trwającymi obecnie w Unii Europejskiej pracami mającymi na celu utworzenie tzw. jednolitej ochrony patentowej oraz Jednolitego Sądu Patentowego (pkt 4). Ostatnia część opracowania poświęcona zostanie problematyce zdolności patentowej wynalazków biotechnologicznych (pkt 5).

2. Zagadnienia prawa autorskiego

2.1. Przedmiot prawa autorskiego

Przedmiotem ochrony prawnoautorskiej jest utwór, którego definicję zawiera art. 1 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej: „pr. aut.”). Jak stanowi ten przepis, „przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór)”². Tytułem przykładu w art. 1 ust. 2 pr. aut. wymienione są rozmaite kategorie utworów, a mianowicie utwory: 1) wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe); 2) plastyczne; 3) fotograficzne; 4) lutnicze; 5) wzornictwa przemysłowego; 6) architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne; 7) muzyczne i słowno-muzyczne; 8) sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne; 9) audiowizualne (w tym filmowe).

Powyższe ogólne określenie utworu jest w pewnym aspekcie doprecyzowane w art. 1 ust. 2¹ pr. aut., który odzwierciedla postanowienie art. 9 ust. 2 porozumienia TRIPS, wyrażające powszechnie respektowaną w prawie autorskim dychotomię „formy” i „treści” (*Form/Inhalt; idea/expression*). Zgodnie ze wspomnianym przepisem polskiej ustawy, ochroną prawnoautorską może być objęty wyłącznie sposób wyrażenia, natomiast nie są nią objęte odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

Kolejny przepis (art. 1 ust. 3 pr. aut.) przewiduje, że utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną. Pod pojęciem ustalenia utworu rozumie się jego uzewnętrznienie, tj. zdolność do percepcji utworu przez inną osobę niż twórca. Utwór, czyli przejaw działalności twórczej mający indywidualny charakter, może być ustalony np. słowem, pismem, rysunkiem, bryłą, malowidłem. Wreszcie, stosownie do art. 1 ust. 4, ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności. To ostatnie postanowienie wyraża zasadę, że ochrona powstaje z mocy prawa z chwilą ustalenia utworu i w szczególności, inaczej niż w stosunku do praw własności przemysłowej, nie jest wymagane ani dokonanie zgłoszenia utworu w jakimkolwiek urzędzie, ani dokonanie urzędowej rejestracji.

Wśród rozmaitych rodzajów utworów na uwagę zasługują utwory zależne (art. 2 pr. aut.), utwory zbiorowe (art. 11), a także ta kategoria przedmiotów prawa autorskiego, którą ustawa określa mianem „zbiory, antologie, wybory, bazy danych”. Pierwsza z wymienionych kategorii (utwór zależny) jest uregulowana w art. 2 pr. aut., który w ust. 1

² Na temat pojęcia utworu zob. J. Barta, R. Markiewicz, [w:] M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, 5. wydanie, Warszawa 2011, s. 17 i n.

stanowi, że opracowanie cudzego utworu, w szczególności tłumaczenie, przeróbka, adaptacja, jest przedmiotem prawa autorskiego bez uszczerbku dla prawa do utworu pierwotnego. Na szczególną uwagę zasługuje postanowienie, według którego rozporządzenie i korzystanie z opracowania zależy od zezwolenia twórcy utworu pierwotnego (prawo zależne), chyba że autorskie prawa majątkowe do utworu pierwotnego wygasły (art. 2 ust. 2 pr. aut.). Z kolei do utworów zbiorowych ustawa zalicza m.in. encyklopedie i publikacje periodyczne, a autorskie prawa majątkowe do takich utworów przyznaje producentom lub wydawcom, zastrzegając równocześnie, że autorskie prawa majątkowe do poszczególnych części mających samodzielne znaczenie przysługują twórcom tych części (art. 11). Wreszcie, ostatnia z wymienionych kategorii przedmiotów prawa autorskiego jest w art. 3 pr. aut. uregulowana w ten sposób, że „zbiory, antologie, wybory, bazy danych spełniające cechy utworu są przedmiotem prawa autorskiego, nawet jeśli zawierają niechronione materiały, o ile przyjęty w nich dobór, układ lub zestawienie ma twórczy charakter, bez uszczerbku dla praw do wykorzystanych utworów”.

Obowiązuje kilka wyłączeń ochrony prawnoautorskiej, które są przewidziane w art. 4 pr. aut. Jak stanowi ten przepis, nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego: 1) akty normatywne lub ich urzędowe projekty; 2) urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole; 3) opublikowane opisy patentowe lub ochronne; 4) proste informacje prasowe.

2.2. Podmiot prawa autorskiego

Ogólną zasadę określającą podmiot prawa autorskiego wyraża art. 8 pr. aut., stanowiąc w ust. 1, że „prawo autorskie przysługuje twórcy, o ile ustawa nie stanowi inaczej”. Przepis ten wskazuje podmiot pierwotnie uprawniony, a więc ten, na rzecz którego prawo autorskie powstaje z mocy tego przepisu. Podmiot ten, którym – z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie – jest twórca, może rozporządzić prawem autorskim, w szczególności przenieść je na inną osobę – fizyczną bądź prawną, co jednak dotyczy tylko autorskich praw majątkowych, gdyż autorskie prawa osobiste są niezbywalne, a zatem mogą przysługiwać jedynie twórcy. Stosownie do art. 8 ust. 2 pr. aut., „domniemywa się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu”. Jest to domniemanie wzruszalne, a jego obalenie wymaga wykazania, że twórcą jest osoba inna aniżeli ta, o której mowa w przytoczonym przepisie. Spory o autorstwo rozstrzygają sądy powszechne (w pierwszej instancji właściwy jest sąd okręgowy). Zaznaczyć warto, że częsta w praktyce, także w działalności naukowej, kategoria „utworów współautorskich”, tj. będących rezultatem współtwórczości dwóch lub większej liczby osób, jest uregulowana w art. 9 pr. aut., określającym wspólność prawa autorskiego i sposób wykonywania wspólnego prawa.

Wyjątki od zasady, według której podmiotem pierwotnie uprawnionym jest twórca (o wyjątkach tych jest mowa w przytoczonym wyżej art. 8 ust. 1 pr. aut.), dotyczą tylko dwóch kategorii utworów, tj. utworów zbiorowych uregulowanych w art. 11 pr. aut. (o których była mowa wyżej) oraz pracowniczych programów komputerowych. Jak stanowi art. 74 ust. 3 pr. aut., prawa majątkowe do programu komputerowego stworzonego przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy przysługują pracodawcy, o ile umowa nie stanowi inaczej.

Na odrębną uwagę zasługuje kwestia nabycia autorskich praw majątkowych do utworów pracowniczych, tj. takich, które zostały stworzone przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Podkreślić jednak należy, że ogólna regulacja tej grupy utworów, zawarta w art. 12 i 13 pr. aut., nie ma zastosowania do:

- (a) pracowniczych programów komputerowych (gdyż są one uregulowane odrębnie we wspomnianym wyżej art. 74 ust. 3 pr. aut.), a także
- (b) utworów naukowych stworzonych przez pracowników instytucji naukowych (gdyż utworów tych dotyczy odrębna regulacja zawarta w art. 14 pr. aut., o której będzie mowa niżej).

W ogólnej charakterystyce nabycia przez pracodawcę autorskich praw majątkowych na zasadach określonych w art. 12 pr. aut. zaznaczyć należy, że regulacja ta nie oznacza pierwotnego nabycia tych praw przez pracodawcę, lecz nabycie pochodne, które następuje z chwilą przyjęcia utworu (a nie z chwilą jego powstania). Innym istotnym rysem tej regulacji jest okoliczność, że art. 12 pr. aut. jest przepisem dyspozytywnym, co oznacza, że strony mogą w umowie postanowić inaczej, a więc mogą np. inaczej określić zakres autorskich praw majątkowych nabywanych przez pracodawcę bądź chwilę nabycia przez niego tych praw. Jak bowiem stanowi art. 12 ust. 1 pr. aut., „jeżeli ustawa lub umowa o pracę nie stanowią inaczej, pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron”. Dodatkową istotną regułą wyraża art. 12 ust. 2 pr. aut., stanowiąc że „jeżeli pracodawca, w okresie dwóch lat od daty przyjęcia utworu, nie przystąpi do rozpowszechniania utworu przeznaczonego w umowie o pracę do rozpowszechniania, twórca może wyznaczyć pracodawcy na piśmie odpowiedni termin na rozpowszechnienie utworu z tym skutkiem, że po jego bezskutecznym upływie prawa uzyskane przez pracodawcę wraz z własnością przedmiotu, na którym utwór utrwalono, powracają do twórcy, chyba że umowa stanowi inaczej. Strony mogą określić inny termin na przystąpienie do rozpowszechniania utworu”. W art. 12 ust. 3 pr. aut. postanowiono, że „jeżeli umowa o pracę nie stanowi inaczej, z chwilą przyjęcia utworu pracodawca nabywa własność przedmiotu, na którym utwór utrwalono”. Ponadto trzeba mieć na względzie regułę wyrażoną w art. 13 pr. aut., zgodnie z którą „jeżeli pracodawca nie zawiadomi

twórcy w terminie sześciu miesięcy od dostarczenia utworu o jego nieprzyjęciu lub uzależnieniu przyjęcia od dokonania określonych zmian w wyznaczonym w tym celu odpowiednim terminie, uważa się, że utwór został przyjęty bez zastrzeżeń. Strony mogą określić inny termin”.

Jak wspomniano, powyższa regulacja zawarta w art. 12 i 13 pr. aut. nie ma zastosowania do utworów naukowych stworzonych przez pracownika instytucji naukowej w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. W odniesieniu do takich utworów obowiązuje art. 14, który w ust. 1 stanowi: „Jeżeli w umowie o pracę nie postanowiono inaczej, instytucji naukowej przysługuje pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia. Pierwszeństwo opublikowania wygasa, jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od dostarczenia utworu nie zawarto z twórcą umowy o wydanie utworu albo jeżeli w okresie dwóch lat od daty jego przyjęcia utwór nie został opublikowany”. Z kolei według art. 14 ust. 2 pr. aut., „instytucja naukowa może, bez odrębnego wynagrodzenia, korzystać z materiału naukowego zawartego w utworze, o którym mowa w ust. 1, oraz udostępniać ten utwór osobom trzecim, jeżeli to wynika z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub zostało postanowione w umowie”.

Kończąc uwagi na temat podmiotu prawa autorskiego zaznaczyć należy, że każdy podmiot, któremu ustawa przyznaje to prawo (a więc twórca, producent lub wydawca utworu zbiorowego, pracodawca w odniesieniu do pracowniczego programu komputerowego), może przenieść to prawo na inną osobę, co – jak już wspomniano – dotyczyć może tylko autorskich praw majątkowych (autorskie prawa osobiste są niezbywalne i mogą przysługiwać tylko twórcy). Ustawowa regulacja zasad przenoszenia autorskich praw majątkowych (a także udzielania licencji na korzystanie z utworów) jest zawarta w art. 41 i nast. pr. aut. Autorskie prawa majątkowe wchodzi w skład spadku, a zatem po śmierci twórcy (albo innej osoby fizycznej, która uprzednio je nabyła w drodze umowy) przysługują spadkobiercom – ustawowym albo testamentowym.

Stosownie do art. 36 pr. aut., z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu: 1) od śmierci twórcy, a do utworów współautorskich – od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych; 2) w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany – od daty pierwszego rozpowszechnienia, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość; 3) w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca – od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony – od daty jego ustalenia; 4) w odniesieniu do utworu audiowizualnego – od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego.

2.3. Autorskie prawa osobiste. Autorskie prawa majątkowe

Autorskie prawa osobiste są w zasadniczym zakresie uregulowane w art. 16 pr. aut., który stanowi, że jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do: 1) autorstwa utworu; 2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo; 3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania; 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności; 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Odpowiedzialność za naruszenie autorskich praw osobistych reguluje art. 78 pr. aut., który w ust. 1 określa środki prawne (roszczenia) przysługujące twórcy. Jak stanowi ten przepis: „Twórca, którego autorskie prawa osobiste zostały zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności, aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie. Jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać twórcy odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub – na żądanie twórcy – zobowiązać sprawcę, aby uiścił odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny”.

Z kolei przy określaniu treści autorskich praw majątkowych należy uwzględnić zwłaszcza art. 17 oraz art. 50 pr. aut. Według pierwszego z przepisów, „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu”. Autorskie prawa majątkowe, na które składa się wymieniona w art. 17 pr. aut., „triada” uprawnień, mają charakter praw podmiotowych bezwzględnych, tj. skutecznych przeciwko wszystkim (*erga omnes*), a ich naruszenie powoduje odpowiedzialność przewidzianą w art. 79 pr. aut. Przepis ten w ust. 1 stanowi: „Uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa: 1) zaniechania naruszania; 2) usunięcia skutków naruszenia; 3) naprawienia wyrządzonej szkody: a) na zasadach ogólnych albo b) poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu; 4) wydania uzyskanych korzyści”.

Użyty w art. 17 pr. aut. wyraz „twórca” niekoniecznie odnosi się do osoby fizycznej, która utwór stworzyła, lecz odnosić się może do innych osób (fizycznych albo prawnych), które nabyły autorskie prawa majątkowe – w drodze umowy albo dziedziczenia. W istocie więc chodzi o podmiot, któremu przysługują te prawa.

Istotne znaczenie z punktu widzenia określenia treści autorskich praw majątkowych ma pojęcie „pola eksploatacji”, użyte w art. 17 pr. aut., a uszczegółowione w art. 50 pr. aut., zgodnie z którym „Odrębne pola eksploatacji stanowią w szczególności: 1) w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu – wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową; 2) w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono – wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem oryginału albo egzemplarzy; 3) w zakresie rozpowszechniania utworu w sposób inny niż określony w pkt 2 – publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym” (to ostatnie pole eksploatacji obejmuje korzystanie z utworów w Internecie).

Przy określaniu treści autorskich praw majątkowych konieczne jest uwzględnienie przewidzianych w ustawie wyjątków, tj. ograniczeń tych praw (działań, które nie są objęte monopolem prawnoautorskim, a zatem ich podejmowanie nie narusza omawianych praw). W polskim prawie autorskim są one określane mianem „dozwolonego użytku chronionych utworów”, w ramach którego wyróżnia się tzw. dozwolony użytek osobisty (prywatny) oraz dozwolony użytek publiczny. Kwestie te są regulowane w art. 23-35 pr. aut. Poniżej przytoczone zostaną niektóre regulacje dozwolonego użytku – oprócz regulacji ustanawiającej dozwolony użytek prywatny (art. 23 pr. aut.) także te regulacje dozwolonego użytku publicznego, które mają szczególne znaczenie w działalności instytucji naukowych.

Ramy prawne dozwolonego użytku prywatnego są określone w art. 23 pr. aut., który w ust. 1 stanowi: „Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego. Przepis ten nie upoważnia do budowania według cudzego utworu architektonicznego i architektoniczno-urbanistycznego oraz do korzystania z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, chyba że dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym”. Natomiast stosownie do art. 23 ust. 2 pr. aut. zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego. Użyte w przepisie pojęcie „rozpowszechnionego utworu” jest zdefiniowane w art. 6 ust. 1 pkt 3 pr. aut. i oznacza ono utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie. Z punktu widzenia działalności instytucji naukowych szczególne znaczenie mają następujące regulacje:

- art. 27 pr. aut., który stanowi: „Instytucje naukowe i oświatowe mogą, w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu”;

- art. 28 pr. aut., który stanowi: „Biblioteki, archiwa i szkoły mogą: 1) udostępniać nieodpłatnie, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych; 2) sporządzać lub zlecać sporządzanie egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów; 3) udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek”.
- art. 29 pr. aut., który w ust. 1 stanowi: „Wolno przytaczać w utworach stanowiących samodzielną całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym wyjaśnieniem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości”. Według art. 29 ust. 2, „Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w podręcznikach i wypisach”. Zgodnie z art. 29 ust. 2¹, „Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w antologiach”. Wreszcie, stosownie do art. 29 ust. 3, „W przypadkach, o których mowa w ust. 2 i 2⁽¹⁾, twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia”.

Ogólne zasady korzystania z utworów w granicach dozwolonego użytku, zarówno prywatnego, jak i publicznego, są określone w art. 34 i 35 pr. aut. Według pierwszego z wymienionych przepisów „Można korzystać z utworów w granicach dozwolonego użytku pod warunkiem wymienienia imienia i nazwiska twórcy oraz źródła. Podanie twórcy i źródła powinno uwzględniać istniejące możliwości. Twórcy nie przysługuje prawo do wynagrodzenia, chyba że ustawa stanowi inaczej”. Natomiast art. 35 pr. aut. wyraża zasadę, że „dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy”.

Dozwolony użytek nie ma zastosowania w odniesieniu do programów komputerowych. Wynika to z art. 77 pr. aut., który w odniesieniu do tych utworów wyłącza stosowanie przepisów art. 23-33⁵ pr. aut., z wyjątkiem art. 29 pr. aut., co oznacza, że w odniesieniu do programów komputerowych dozwolone jest jedynie korzystanie z prawa cytatu (zob. przytoczony wyżej art. 29 pr. aut.). Natomiast praw autorskich do programów komputerowych, określonych w art. 74 pr. aut., dotyczą ograniczenia tych praw ustanowione w art. 75 pr. aut., tj. zezwolenie na sporządzenie kopii zapasowej, zezwolenie na analizę funkcjonowania programu oraz zezwolenie na dokonanie jego dekompilacji.

3. Ochrona patentowa. Uzyskiwanie patentów skutecznych na terytorium Polski

3.1. Uwagi wstępne

Nawiązując do uwag poczynionych w pkt 1, wskazać należy, że w Unii Europejskiej nie istnieje jednolity (unijny) patent. Podejmowane od blisko 50 lat próby stworzenia takiego patentu, mającego zapewnić jednolitą ochronę we wszystkich państwach człon-

kowskich, zakończyły się po raz kolejny niepowodzeniem w 2010 r. W związku z tym, w grudniu 2010 r. niektóre państwa członkowskie Unii (w tym Polska) wystąpiły z inicjatywą ustanowienia wzmocnionej współpracy w tej dziedzinie, w ramach której ma powstać patent określany jako „patent europejski o jednolitym skutku”. Uwagi dotyczące tej bardzo kontrowersyjnej i wysoce niekorzystnej dla naszego kraju inicjatywy, połączonej z próbą utworzenia Jednolitego Sądu Patentowego, są zawarte poniżej w pkt 4.

Obecnie, w związku z nieistnieniem patentu Unii Europejskiej, ochrona patentowa w państwach członkowskich, w tym w Polsce, może być uzyskana przez jakikolwiek podmiot ze wszystkich państw świata na podstawie:

- (a) patentów krajowych, udzielanych przez urzędy patentowe danego państwa, na podstawie ustawodawstwa krajowego (w Polsce: na podstawie ustawy p.w.p., przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej);
- (b) patentów europejskich, udzielanych przez Europejski Urząd Patentowy z siedzibą w Monachium, na podstawie konwencji o udzielaniu patentów europejskich (KPE).

Warto dodać, że – inaczej niż w innych dziedzinach własności przemysłowej – w Unii Europejskiej nie doszło również do ogólnej harmonizacji zasad udzielania patentów (nie wydano dyrektywy o zakresie regulacji podobnym do tej, jaką zawiera dyrektywa 2008/95/WE dotycząca znaków towarowych czy dyrektywa 98/71/WE dotycząca wzorów). Jedyną grupą wynalazków, w stosunku do której zharmonizowano niektóre aspekty ochrony patentowej, są wynalazki biotechnologiczne. Dotyczy ich dyrektywa 98/44/WE z 6.7.1998 r. w sprawie ochrony prawnej wynalazków biotechnologicznych (Dz.Urz. WE L 213 z 30.7.1998 r.).

W kontekście prawa patentowego wspomnieć należy o dodatkowym świadectwie ochronnym (*supplementary protection certificate* – SPC), udzielanym przez krajowe urzędy patentowe państw Unii Europejskiej na produkty lecznicze oraz produkty ochrony roślin, na warunkach określonych w dwóch rozporządzeniach unijnych, tj. w:

- (a) rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 469/2009 z 6.5.2009 r. dotyczącym dodatkowego świadectwa ochronnego dla produktów leczniczych (Dz. Urz. UE L 152 z 16.6.2009 r.), stanowiącym ujednoliconą wersję pierwotnie wydanego w tym zakresie rozporządzenia Rady (EWG) nr 1768/92 z 18.6.1992 r.;
- (b) rozporządzeniu Rady (WE) nr 1610/96 z 23.7.1996 r. dotyczącym utworzenia dodatkowego świadectwa ochronnego dla produktów ochrony roślin (Dz.Urz. WE L 190 z 8.8.1996 r.).

3.2. Ogólna charakterystyka patentów europejskich i ich skutków w Polsce

System patentu europejskiego, ustanowiony na podstawie konwencji o udzielaniu patentów europejskich (KPE) z 1973 r., jest oparty na założeniu, że na podstawie jednego zgłoszenia i w wyniku jednego postępowania prowadzonego przez Europejski

Urząd Patentowy (dalej: EUP) następuje udzielenie patentu europejskiego (*European patent*), skutecznego – pod warunkiem dokonania tzw. walidacji – na terytorium tych państw-stron KPE, które zostały wyznaczone przez zgłaszającego. Patent europejski może być udzielony dla jednego, kilku lub wszystkich państw-stron KPE. Oznacza to istotne ułatwienie dla podmiotów chcących uzyskać patenty w więcej niż jednym spośród państw-stron, gdyż pozwala uniknąć prowadzenia odrębnych postępowań przed urzędami krajowymi.

Polska jest stroną KPE od 1.3.2004 r., a więc po tej dacie patenty europejskie mogą być przez EUP udzielane – na wniosek podmiotów polskich, jak i zagranicznych – również na terytorium naszego państwa. Obecnie do KPE należy 38 państw: państwa Unii Europejskiej oraz Szwajcaria, Liechtenstein, Monako, Turcja, Islandia, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, Chorwacja, Norwegia, San Marino, Albania i Serbia.

Konwencyjny tryb uzyskiwania patentów europejskich jest dostępny dla osób fizycznych i prawnych oraz innych jednostek bez ograniczeń co do państwa pochodzenia zgłoszenia. Mogą więc w tym trybie uzyskiwać patenty nie tylko podmioty z państw stron KPE, lecz również ze wszystkich innych państw (największa liczba europejskich zgłoszeń patentowych pochodzi ze Stanów Zjednoczonych). Warto zauważyć, że także w okresie poprzedzającym przystąpienie Polski do konwencji podmioty polskie mogły uzyskiwać patenty europejskie na terytorium państw-stron KPE. Jednakże zarówno ówczesnie, jak i obecnie liczba europejskich zgłoszeń patentowych, a także liczba patentów europejskich udzielonych na rzecz polskich zgłaszających jest znikoma.

**Liczba patentów europejskich udzielonych na rzecz podmiotów
z kilku wybranych państw**

Rok	Ogólna liczba udzielonych patentów europejskich	Polska	RFN	USA	Włochy	Hiszpania
2002	47 380	10	11 246	11 843	1 613	198
2003	59 989	12	13 408	15 089	2 213	329
2004	58 725	14	13 605	14 204	2 219	365
2005	53 255	15	12 486	13 004	1 865	319
2006	62 777	17	14 275	14 833	2 314	361
2007	54 700	27	11 931	12 503	1 966	331
2008	59 810	26	13 495	12 733	2 254	417
2009	52 446	33	11 477	11 439	2 025	350
2010	58 108	45	12 553	12 506	2 287	393
2011	62 112	45	13 583	13 382	2 289	381

(zestawienie własne, na podstawie danych zawartych w *EPO Statistics 2010*
oraz *Annual report 2011*; www.epo.org)

W związku z ratyfikacją KPE została uchwalona ustawa z 14.3.2003 r. o dokonywaniu europejskich zgłoszeń patentowych oraz skutkach patentu europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 65, poz. 598, ze zm.).

Najważniejszy skutek przystąpienia Polski do KPE polega na tym, że patenty europejskie są udzielane także ze skutkiem na terytorium naszego państwa. Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej przestał więc być jedynym organem przyznającym wyłączność patentową w Polsce. Z uwagi na to, że konwencyjny tryb uzyskiwania patentów jest dostępny nie tylko dla zgłaszających z państw-stron, lecz również z pozostałych państw świata, przystąpienie do konwencji wiąże się z tym, że patenty europejskie skuteczne w Polsce są udzielane również na rzecz podmiotów z takich państw, jak: Stany Zjednoczone, Japonia, Chiny czy Rosja. Wprawdzie polski Urząd Patentowy nadal udziela patentów na podstawie ustawy p.w.p., jednakże po 1.3.2004 r. podmioty zagraniczne uzyskują wyłączność w Polsce głównie w trybie konwencyjnym. Możliwość uzyskania patentu w tym trybie prowadzi do silnego wzrostu liczby patentów, co sprawia, że blokada patentowa ze strony zagranicznych konkurentów staje się znacznie silniejsza niż dotychczas.

Liczba patentów europejskich obowiązujących w Polsce

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba patentów europejskich w Polsce	12	342	1788	4588	8119	12 345	17 127

(na podstawie „raportów rocznych” Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej)

Konwencja, zgodnie ze swoim tytułem, reguluje udzielanie patentów europejskich, a zatem etap poprzedzający powstanie wyłączności patentowej. Natomiast KPE nie reguluje ani treści patentu (w tym jego ograniczeń), ani ochrony tego prawa czy sposobu jego wykonywania. Jak stanowi art. 2 ust. 2 KPE, „patent europejski posiada w każdym umawiającym się państwie, dla którego został udzielony, ten sam skutek i podlega tym samym warunkom, co patent krajowy udzielony przez to państwo, chyba że konwencja stanowi inaczej”. Z przepisu tego wyraźnie wynika, że patent europejski nie jest prawem o jednolitym charakterze (nie wywiera jednolitego skutku), lecz jest „wiązką” patentów krajowych, podlegających ustawodawstwu tych państw-stron KPE, na których terytoria został udzielony, chyba że konwencja stanowi inaczej. Przypadków, w których konwencja „stanowi inaczej”, jest niewiele (chodzi np. o regulację zawartą w art. 69 określającą sposób ustalania zakresu ochrony przyznanej patentem europejskim – zob. niżej).

Reguła wyrażona w art. 2 ust. 2 KPE znajduje odzwierciedlenie – w odniesieniu do treści praw wyłącznych wynikających z patentu europejskiego – w art. 64 KPE, opatrzonym nagłówkiem „prawa przyznane patentem europejskim”. Według art. 64 ust. 1, „z zastrzeżeniem postanowień ust. 2 patent europejski od daty publikacji wzmianki o jego udzieleniu przyznaje jego właścicielowi w każdym umawiającym się państwie, w stosunku do którego został udzielony, takie same prawa, jakie przyznawałby patent krajowy udzielony w tym państwie”. Zastrzeżenie dotyczące ust. 2 odnosi się do wyrażonej w tym przepisie zasady, że jeżeli przedmiot patentu europejskiego dotyczy sposobu wytwarzania, ochrona przyznana patentem rozciąga się na produkty uzyskane bezpośrednio tym sposobem (tę samą zasadę, ustanawiającą tzw. pośrednią ochronę produktu, wyraża art. 64 ust. 1 ustawy p.w.p.). Wreszcie, jak stanowi art. 64 ust. 3 KPE, „każde naruszenie patentu europejskiego rozpatruje się zgodnie z ustawodawstwem krajowym”.

W stosunku do patentów europejskich skutecznych w Polsce, reguły ustanowione w art. 2 ust. 2 i art. 64 KPE są wyrażone w art. 6 powołanej wyżej ustawy z 14.3.2003 r. Stosownie do art. 6 ust. 1 tej ustawy, przez uzyskanie patentu europejskiego, w którym Rzeczpospolita Polska została wyznaczona jako kraj ochrony, nabywa się, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, takie same prawa, jakie przyznaje patent udzielony na podstawie ustawy p.w.p.

Przepis art. 6 ust. 2 ustawy z 14.3.2003 r. nakłada na uprawnionego z patentu europejskiego obowiązek złożenia w polskim Urzędzie Patentowym tłumaczenia tego patentu na język polski w terminie trzech miesięcy od daty opublikowania przez EUP informacji o jego udzieleniu (termin nie ulega przywróceniu). Przepis ten stosuje się odpowiednio, jeżeli w wyniku rozpatrzenia sprzeciwu przez EUP patent europejski zostanie zmieniony (art. 6 ust. 3). Zwrot „tłumaczenie patentu europejskiego” oznacza tłumaczenie opisu patentowego, na który składają się opis wynalazku, zastrzeżenia patentowe i rysunki. Według art. 6 ust. 4 ustawy z 14.3.2003 r., w przypadku niespełnienia wymogów, o których mowa w art. 6 ust. 2 lub 3, patent europejski jest nieważny na terytorium Polski od daty jego udzielenia. Obowiązek dostarczenia tłumaczenia opisu patentu europejskiego jest warunkiem tzw. walidacji tego patentu w Polsce (końcowym etapem walidacji jest wpisanie patentu europejskiego, pod numerem opatrzonym symbolem PL/EP, do rejestru patentowego prowadzonego przez polski Urząd Patentowy³). Powyższe postanowienia polskiej ustawy z 14.3.2003 r. mają oparcie w art. 65 KPE, a są konieczne z tego powodu, że językiem, w którym EUP prowadzi postępowanie i udziela patentów europejskich, jest jeden z trzech języków urzędowych tego urzędu,

³ Tłumaczenia patentów europejskich są publikowane przez polski Urząd Patentowy (zob. art. 7 ust. 1 ustawy z 14.3.2003 r.), co zapewnia podmiotom polskim informację o sytuacji patentowej obowiązującej w naszym kraju.

tj. angielski, francuski albo niemiecki. Tylko w jednym z tych języków są też publikowane przez monachijski urząd opisy patentowe (jedynie same zastrzeżenia patentowe są publikowane w tłumaczeniu na dwa pozostałe języki EUP). Przewidziany w art. 65 KPE (i ustanowiony w art. 6 ust. 2 ustawy z 14.3.2003 r.) wymóg dostarczenia przez uprawnionego z patentu europejskiego tłumaczenia tego patentu na język polski zapewnia więc możliwość zapoznania się przez podmioty polskie z sytuacją patentową obowiązującą w naszym kraju, co stanowi bezwzględny, minimalny warunek bezpieczeństwa prawnego jakiejkolwiek prowadzonej w Polsce działalności gospodarczej czy naukowej lub badawczej. Zniesienie tego wymogu, przewidziane w unijnym projekcie patentu jednolitego, oznaczać będzie, że zarówno koszty tłumaczeń, jak i ryzyko prawne wynikające z nieadekwatności tłumaczeń (skutkującej np. nieprecyzyjnym ustaleniem zakresu patentu), zostaną przerzucone na podmioty polskie (zob. niżej w pkt 4).

Podsumowując uwagi na temat patentu europejskiego, stwierdzić należy, że treść tego patentu w Polsce jest określana na podstawie ustawy p.w.p. (zob. niżej art. 63 ust. 1 i art. 66 ust. 1), przy czym pełne zastosowanie mają unormowania ustanawiające ograniczenia patentu (art. 69), a także zakaz nadużycia patentu (art. 68). Patenty europejskie podlegają również zawartym w p.w.p. regulacjom dotyczącym wyczerpania patentu (art. 70), licencji przymusowych (art. 82 i nast.) oraz innych licencji.

Zarówno więc treść patentu europejskiego pozostającego w mocy na terytorium Polski, jak i sposób wykonywania praw wyłącznych wynikających z tego patentu podlegają prawu polskiemu. Na podstawie prawa polskiego orzeka się również o tym, czy określone działanie narusza patent europejski (z zastosowaniem jednak konwencyjnej regulacji określającej sposób ustalania zakresu ochrony przyznanej patentem europejskim – zob. niżej uwagi na temat art. 69 KPE).

3.3. Pojęcie wynalazku mającego zdolność patentową. Przedmioty wyłączone z tego pojęcia. Zakazy udzielania patentów

Polska ustawa – prawo własności przemysłowej (p.w.p.) kwestie te reguluje w art. 24-29. Jak stanowi art. 24, „patenty są udzielane – bez względu na dziedzinę techniki – na wynalazki, które są nowe, posiadają poziom wynalazczy i nadają się do przemysłowego stosowania”. Z postanowienia tego wynika, że przesłankami zdolności patentowej są: techniczny charakter rozwiązania, jego nowość, poziom wynalazczy i przemysłowa stosowalność. Badanie każdej z tych przesłanek jest ściśle sformalizowane, a pojęcia nowości, poziomu wynalazczego i przemysłowej stosowalności są zdefiniowane w ustawie (zob. art. 25-27 p.w.p.).

Poza określeniem wynalazków, na które są udzielane patenty (art. 24), kategorię tych rozwiązań dodatkowo określa przykładowe wyliczenie pomysłów, które nie są uważane za wynalazki nadające się do opatentowania, a także katalog rozwiązań objętych

zakazem patentowania. Pierwsze wyliczenie jest zawarte w art. 28 p.w.p., według którego za wynalazki, w rozumieniu art. 24, nie uważa się w szczególności: 1) odkryć, teorii naukowych i metod matematycznych; 2) wytworów o charakterze jedynie estetycznym; 3) planów, zasad i metod dotyczących działalności umysłowej lub gospodarczej oraz gier; 4) wytworów, których niemożliwość wykorzystania może być wykazana w świetle powszechnie przyjętych i uznanych zasad nauki; 5) programów do maszyn cyfrowych; 6) przedstawienia informacji.

Druga grupa rozwiązań (objętych zakazem patentowania) jest określona w art. 29 p.w.p., który w ust. 1 stanowi, że patentów nie udziela się na: 1) wynalazki, których wykorzystywanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami; nie uważa się za sprzeczne z porządkiem publicznym korzystanie z wynalazku tylko dlatego, że jest zabronione przez prawo; 2) odmiany roślin lub rasy zwierząt oraz czysto biologiczne sposoby hodowli roślin lub zwierząt; przepis ten nie ma zastosowania do mikrobiologicznych sposobów hodowli ani do wytworów uzyskiwanych takimi sposobami; 3) sposoby leczenia ludzi i zwierząt metodami chirurgicznymi lub terapeutycznymi oraz sposoby diagnostyki stosowane na ludziach lub zwierzętach; przepis ten nie dotyczy produktów, a w szczególności substancji lub mieszanin stosowanych w diagnostyce lub leczeniu. Doprecyzowanie kategorii określonej w art. 29 ust. 1 pkt 2 jest zawarte w art. 29 ust. 2, zgodnie z którym sposób hodowli roślin lub zwierząt, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, jest czysto biologiczny, jeżeli w całości składa się ze zjawisk naturalnych, takich jak krzyżowanie lub selekcjonowanie.

Kategoria wynalazków, na które udzielane są – przez Europejski Urząd Patentowy – patenty europejskie, jest określona w postanowieniach art. 52-57 KPE. Pierwszy z artykułów (art. 52) jest opatrzone nagłówkiem „wynalazki posiadające zdolność patentową” i w ust. 1 stanowi, że patenty europejskie udzielane są na wszelkie wynalazki we wszystkich dziedzinach techniki, pod warunkiem że są one nowe, posiadają poziom wynalazczy i nadają się do przemysłowego stosowania.

Analogicznie jak w polskiej ustawie p.w.p., również w KPE wymienione są rozwiązania, których nie uważa się za wynalazki nadające się do opatentowania, a także rozwiązania objęte zakazem opatentowania. Pierwszą grupę określa art. 52 ust. 2 KPE, stanowiąc, że nie uważa się za wynalazki w rozumieniu ust. 1 w szczególności: a) odkryć, teorii naukowych i metod matematycznych; b) wytworów o charakterze estetycznym; c) schematów, zasad i metod przeprowadzania procesów myślowych, rozgrywania gier lub prowadzenia działalności gospodarczej oraz programów komputerowych; d) przedstawienia informacji. Kolejny przepis (art. 52 ust. 3) precyzuje, że postanowienia ust. 2 wykluczają zdolność patentową przedmiotu lub działalności, o których w nim mowa, jedynie o tyle, o ile europejskie zgłoszenie patentowe lub patent europejski dotyczą takiego przedmiotu lub działalności jako takich. Ta ostatnia regulacja, zwłaszcza zwrot

„jako takich” (*as such*), jest w praktyce Europejskiego Urzędu Patentowego źródłem wielu wątpliwości i rozbieżności interpretacyjnych, prowadzących np. do obchodzenia wyrażonej w art. 52 ust. 2 lit. c zasady, według której programy komputerowe nie są wynalazkami podlegającymi opatentowaniu. Przyjęta przez ten Urząd wykładnia pojęcia program komputerowy „jako taki” prowadzi w istocie do udzielania patentów na programy komputerowe, z tym jedynie że są one ujmowane jako wynalazki urzeczywistniane za pomocą komputera (*computer implemented inventions*)⁴.

Natomiast zakazy udzielania patentów są wymienione w art. 53 KPE, według którego nie udziela się patentów europejskich na:

- (a) wynalazki, z których korzystanie w celach komercyjnych byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym (*ordre public, öffentliche Ordnung*) lub dobrymi obyczajami (*morality, gutte Sitten*), pod warunkiem że takie korzystanie nie jest uważane za sprzeczne z nimi jedynie dlatego, że jest zabronione ustawą lub innym aktem prawnym w kilku lub we wszystkich umawiających się państwach;
- (b) odmiany roślin albo rasy zwierząt lub czysto biologiczne sposoby hodowli roślin lub zwierząt; przepis ten nie ma zastosowania do sposobów mikrobiologicznych ani produktów otrzymywanych tymi sposobami;
- (c) chirurgiczne lub terapeutyczne metody leczenia ludzi lub zwierząt (*methods for treatment of the human or animal body by surgery or therapy*) oraz metody diagnostyczne stosowane na ludziach lub zwierzętach; przepis ten nie ma zastosowania do produktów, w szczególności do substancji lub mieszanin, stosowanych w którejkolwiek z tych metod.

3.4. Prawo do patentu. Prawo do patentu europejskiego

W ustawie p.w.p. podmiot uprawniony do uzyskania patentu jest określony w art. 11, który w ust. 1 stanowi, że prawo do uzyskania patentu na wynalazek (a także prawa ochronnego na wzór użytkowy oraz prawa z rejestracji wzoru przemysłowego) przysługuje, z zastrzeżeniem ust. 2, 3 i 5, twórcy. Współtwórcom wynalazku uprawnienie do uzyskania patentu przysługuje wspólnie (art. 11 ust. 2). W razie dokonania wynalazku w wyniku wykonywania przez twórcę obowiązków ze stosunku pracy albo z realizacji innej umowy, prawo do uzyskania patentu przysługuje pracodawcy lub zamawiającemu, chyba że strony ustaliły inaczej (art. 11 ust. 3). W umowie między przedsiębiorcami może być określony podmiot, któremu przysługiwać będzie prawo do uzyskania patentu, w razie dokonania wynalazku w związku z wykonywaniem tej umowy (art. 11 ust. 4). Wreszcie, art. 11 ust. 5 p.w.p. przewiduje, że w razie dokonania wynalazku przez twórcę przy pomocy przedsiębiorcy, przedsiębiorca ten może korzystać z tego wynalazku we

⁴ Zob. szerzej A. Nowicka, *Patenty europejskie i ich skutki w Polsce*, [w:] System prawa prywatnego, tom 14A – Prawo własności przemysłowej, pod red. R. Skubisza, Warszawa 2012.

własnym zakresie. W umowie o udzielenie pomocy strony mogą ustalić, że przedsiębiorcy przysługuje w całości lub części prawo do uzyskania patentu.

Podmiot uprawniony do uzyskania patentu europejskiego jest określony w art. 60 KPE, który w ust. 1 stanowi: „Prawo do patentu europejskiego przysługuje twórcy lub jego następcy prawnemu. Jeśli twórca jest pracownikiem, prawo do patentu europejskiego określa się zgodnie z prawem państwa, w którym pracownik ten posiada główne zatrudnienie; jeśli nie można ustalić państwa, w którym pracownik posiada główne zatrudnienie, wówczas stosuje się prawo tego państwa, w którym pracodawca ma siedzibę firmy, z którą związany jest pracownik”. Według art. 60 ust. 2 KPE, jeśli wynalazku dokonały dwie lub więcej osób niezależnie od siebie, prawo do patentu europejskiego przysługuje osobie, której europejskie zgłoszenie patentowe posiada najwcześniejszą datę zgłoszenia, pod warunkiem że to pierwsze zgłoszenie zostało opublikowane.

3.5. Treść praw wynikających z patentu

Patent, podobnie jak inne prawa własności intelektualnej, jest prawem podmiotowym o charakterze bezwzględnym, tzn. jest skuteczny przeciwko wszystkim (*erga omnes*). Przyznaje on wyłączność (monopol) na korzystanie z wynalazku, co oznacza że wobec wszystkich osób niemających zezwolenia (licencji) uprawnionego z patentu obowiązuje zakaz podejmowania jakichkolwiek działań objętych zakresem patentu (chyba że dane działanie mieści się w wąsko zdefiniowanych ograniczeniach tego prawa – zob. niżej). Patent ma charakter terytorialny: obowiązuje w państwie, dla którego terytorium został przyznany. Patent udzielony przez polski Urząd Patentowy obowiązuje w Polsce (analogicznie, patent udzielony np. przez niemiecki urząd patentowy – DPMA, obowiązuje w RFN). Jak wspomniano, od 1.3.2004 r. na terytorium naszego państwa obowiązują również patenty europejskie, udzielane przez EUP na podstawie KPE, jeśli zgłaszający wyznaczy Polskę jako kraj ochrony i dokona w Polsce tzw. walidacji. Czas trwania patentu wynosi 20 lat od daty dokonania zgłoszenia wynalazku w urzędzie patentowym – UP RP bądź EUP. Jest to prawo zbywalne i podlegające dziedziczeniu.

Jak stanowi art. 63 ust. 1 ustawy p.w.p., „przez uzyskanie patentu nabywa się prawo wyłącznego korzystania z wynalazku w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej”. Stosownie do art. 64 ust. 1, patent na wynalazek dotyczący sposobu wytwarzania obejmuje także wytwory uzyskane bezpośrednio tym sposobem (jest to tzw. pośrednia ochrona produktu). W stosunku do nowych wytworów albo gdy uprawniony wykaże, że nie mógł ustalić, mimo podjęcia należytych wysiłków, rzeczywiście zastosowanego przez inną osobę sposobu wytwarzania wytworu, domniemywa się, że wytwór, który może być uzyskany opatentowanym sposobem, został tym sposobem wytworzony (art. 64 ust. 2). Zgodnie z art. 64 ust. 3, w przypadku, o którym mowa w ust. 2, przy przeprowadzaniu dowodu przeciwnego należy brać pod uwagę prawnie

uzasadniony interes pozwanego w zakresie ochrony jego tajemnic produkcyjnych i handlowych.

Patent na wynalazek dotyczący użycia substancji stanowiącej część stanu techniki do uzyskania wytworu mającego nowe zastosowanie obejmuje także wytwory specjalnie przygotowane zgodnie z wynalazkiem do takiego zastosowania (art. 65 p.w.p.).

Uszczegółowieniem treści patentu, określonej w art. 63 ust. 1, jest regulacja zawarta w art. 66 ust. 1 p.w.p., według której „uprawniony z patentu może zakazać osobie trzeciej, niemającej jego zgody, korzystania z wynalazku w sposób zarobkowy lub zawodowy polegający na: 1) wytwarzaniu, używaniu, oferowaniu, wprowadzaniu do obrotu lub importowaniu dla tych celów produktu będącego przedmiotem wynalazku lub 2) stosowaniu sposobu będącego przedmiotem wynalazku, jak też używaniu, oferowaniu, wprowadzaniu do obrotu lub importowaniu dla tych celów produktów otrzymanych bezpośrednio takim sposobem”.

Analogicznie jak autorskie prawa majątkowe (zob. wyżej w pkt 2.3), również patent doznaje ograniczeń ściśle określonych w ustawie p.w.p. Wymienia je art. 69 ust. 1, stanowiąc że nie narusza się patentu przez: 1) korzystanie z wynalazku dotyczącego środków komunikacji i ich części lub urządzeń, które znajdują się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej czasowo, a także przedmiotów, które znajdują się na tym obszarze w komunikacji tranzytowej; 2) korzystanie z wynalazku dla celów państwowych w niezbędnym wymiarze, bez prawa wyłączności, jeżeli jest to konieczne do zapobieżenia lub usunięcia stanu zagrożenia ważnych interesów państwa, w szczególności w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego; 3) stosowanie wynalazku do celów badawczych i doświadczalnych, dla dokonania jego oceny, analizy albo nauczania; 4) korzystanie z wynalazku, w niezbędnym zakresie, dla wykonania czynności, jakie na podstawie przepisów prawa są wymagane dla uzyskania rejestracji bądź zezwolenia, stanowiących warunków dopuszczenia do obrotu niektórych wytworów ze względu na ich przeznaczenie, w szczególności produktów leczniczych; 5) wykonanie leku w aptece na podstawie indywidualnej recepty lekarskiej.

3.6. Przedmiotowy zakres patentu (zakres ochrony wynikającej z patentu)

Ustalenie przedmiotowego zakresu patentu jest kwestią o podstawowym znaczeniu przy rozstrzygnięciu sporów o naruszenie patentu. Jest to jedno z najbardziej kontrowersyjnych zagadnień prawa patentowego, budzące ciągle, mimo utrwalonych od dawna regulacji prawnych, poważne rozbieżności w orzecznictwie sądowym nie tylko w Polsce, lecz również w innych państwach-stronach KPE (a także np. w Stanach Zjednoczonych). Zarzuty naruszenia patentu opierane są na twierdzeniu, że działanie rzekomego naruszcyciela wkracza w zakres wyłączności wynikającej z patentu, tzn. mieści się w jego zakresie przedmiotowym.

W polskiej ustawie p.w.p. sposób ustalania zakresu ochrony wynikającej z patentu jest uregulowany w art. 63 ust. 2, który stanowi: „Zakres przedmiotowy patentu określają zastrzeżenia patentowe, zawarte w opisie patentowym. Opis wynalazku i rysunki mogą służyć do wykładni zastrzeżeń patentowych”. Zastrzeżenia patentowe, opis wynalazku i rysunki składają się na opis patentowy – dokument publikowany przez Urząd Patentowy po udzieleniu patentu. Na podstawie tego dokumentu, po dokonaniu wykładni zastrzeżeń patentowych, wszyscy zainteresowani powinni być w stanie ocenić, czy podejmowana przez nich działalność jest wolna od ryzyka naruszenia cudzych praw wyłącznych i surowej odpowiedzialności z tego tytułu.

Podobnie omawianą kwestię ujmuje art. 69 ust. 1 KPE, według którego „Zakres ochrony przyznany patentem europejskim lub europejskim zgłoszeniem patentowym określa treść zastrzeżeń patentowych. Niemniej jednak, opis i rysunki służą do interpretacji zastrzeżeń patentowych”.

Próbując przełamać wspomniane rozbieżności i kontrowersje związane z wykładnią zastrzeżeń patentowych, już w pierwotnej wersji KPE (z 1973 r.) dołączono do konwencji protokół w sprawie interpretacji art. 69. Treść protokołu, przytoczona niżej w wersji nadanej aktem rewidującym z 2000 r., dobitnie świadczy o skali złożoności problemów prawnych i technicznych związanych z ustaleniem przedmiotowego zakresu patentu. Artykuł 1 protokołu jest opatrzony nagłówkiem „zasady ogólne” i ma brzmienie: „Art. 69 nie powinien być interpretowany w taki sposób, że przez zakres ochrony przyznanej patentem europejskim rozumie się zakres określony ściśle literalnym znaczeniem sformułowań użytych w zastrzeżeniach, przy czym opis i rysunki mają służyć jedynie do celu wyjaśnienia niejasności stwierdzonych w zastrzeżeniach. Nie powinien też być rozumiany w taki sposób, że zastrzeżenia służą jedynie jako wskazówka i że faktyczna przyznana ochrona może obejmować to, co w ocenie znawcy z danej dziedziny według opisu i rysunków było zamierzeniem właściciela patentu. Przeciwnie, art. 69 należy interpretować w taki sposób, że określa on stanowisko pomiędzy tymi dwoma skrajnościami, które łączy w sobie słuszną ochronę dla właściciela patentu z uzasadnionym stopniem pewności prawnej dla osób trzecich”. Z kolei art. 2, dodany aktem rewidującym z 2000 r., opatrzony jest nagłówkiem „ekwiwalenty” i stanowi: „Dla celów określenia zakresu ochrony przyznanej patentem europejskim bierze się pod należytą uwagę każdy element, który jest ekwiwalentem elementu wymienionego w zastrzeżeniach”.

4. Jednolity patent (patent europejski o jednolitym skutku) i Jednolity Sąd Patentowy – krytyka projektowanych rozwiązań

4.1. Uwagi wstępne

Jednolita ochrona patentowa ma zostać ustanowiona aktem prawnym Unii Europejskiej (rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady), a jej system językowy

ma zostać określony odrębnym aktem (rozporządzeniem Rady). Wobec kolejnego niepowodzenia idei utworzenia patentu Unii Europejskiej (w grudniu 2010 r.), oba rozporządzenia tworzone są przy wykorzystaniu instytucji wzmocnionej współpracy, uregulowanej w art. 20 TUE i art. 326-334 TFUE. Legalność wzmocnionej współpracy jest podważana przez Hiszpanię i Włochy; w czerwcu 2011 r. państwa te wniosły do unijnego Trybunału (TSUE) skargi o stwierdzenie nieważności decyzji Rady z 10.3.2011 r. upoważniającej do podjęcia wzmocnionej współpracy⁵. Obie skargi zostały połączone do wspólnego rozpoznania; rozprawa przed TSUE ma się odbyć 25.9.2012 r.

Nowy system ochrony patentowej ma obowiązywać w państwach członkowskich uczestniczących we wzmocnionej współpracy, a jej prawnym tytułem ma być patent, który w projektach unijnych rozporządzeń jest określany jako patent europejski o jednolitym skutku (*European patent with unitary effect*). W celu uniknięcia nieporozumień, omówiony wyżej patent europejski, który nadal będzie udzielany na terytoria wyznaczonych przez zgłaszającego państw-stron KPE, w tym również państw uczestniczących we wzmocnionej współpracy, jest określany poniżej jako „klasyczny” patent europejski.

Ustanowienie jednolitej ochrony patentowej jest ściśle powiązane z utworzeniem Jednolitego Sądu Patentowego (*Unified Patent Court*) (dalej: JSP). Sąd ten ma powstać na podstawie umowy międzynarodowej, która ma być zawarta między państwami Unii Europejskiej, bez udziału samej Unii. Ma on posiadać wyłączną jurysdykcję w sprawach dotyczących zarówno patentu europejskiego o jednolitym skutku, jak i „klasycznego” patentu europejskiego, m.in. w sprawach o naruszenie obu patentów oraz ich unieważnienie. Do wyłącznej jurysdykcji nowego sądu mają ponadto należeć sprawy dotyczące dodatkowych świadectw ochronnych (SPC) – zob. wyżej w pkt 3.1.

Oba przedsięwzięcia (utworzenie jednolitej ochrony patentowej i JSP) mają bardzo złożony, skomplikowany charakter. Wiązą się z wieloma problemami o podstawowym znaczeniu zarówno na gruncie prawa Unii Europejskiej, jak i systemów prawnych państw członkowskich, w tym ich porządków konstytucyjnych. Problemy te przedstawiłam w opracowaniu opublikowanym w lutym 2012 r.⁶, którego skrócona wersja, ostatnio zaktualizowana na dzień 5 lipca 2012 r., jest dostępna w Internecie⁷. Z tego powodu poniżej wskazane zostaną tylko niektóre aspekty tworzonego systemu, uzasadniające

⁵ Zob. skargę Hiszpanii w sprawie C-274/11 (Dz. Urz. UE C 219 z 23.7.2011 r., s. 12) i skargę Włoch w sprawie C-295/11 (Dz. Urz. UE C 232 z 6.8.2011 r., s. 21).

⁶ Zob. A. Nowicka, *Kontrowersje dotyczące utworzenia jednolitej ochrony patentowej i Jednolitego Sądu Patentowego. Analiza prawna (stan na 27 stycznia 2012 r.)*, opubl. w kwartalniku „Rzecznik Patentowy” nr 2-4/2011, Warszawa 2012, s. 9-229.

⁷ Między innymi na stronie Polskiej Izby Rzeczników Patentowych (www.rzecznikpatentowy.org.pl) oraz www.biotechnologia.pl.

jego negatywną ocenę z punktu widzenia interesów naszego kraju i podmiotów polskich, nie tylko przedsiębiorców, lecz również instytucji naukowych i badawczych.

4.2. Stan prac związanych z tworzeniem jednolitej ochrony patentowej

Na tzw. pakiet patentowy składają się:

- (a) decyzja Rady z 10.3.2011 r. nr 2011/167/UE w sprawie upoważnienia do podjęcia wzmocnionej współpracy w dziedzinie tworzenia jednolitego systemu ochrony patentowej (Dz.Urz.UE L 76 z 22.3.2011 r., s. 53);
- (b) projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady wprowadzającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie tworzenia jednolitego systemu ochrony patentowej, KOM (2011) 215, przedstawiony przez Komisję Europejską 13.4.2011 r.; zob. też wersję zawartą w dokumencie Rady nr 11328/11 z 23.6.2011 r. (tzw. podejście ogólne) oraz propozycje poprawek przedstawione przez komisję prawną Parlamentu Europejskiego (zob. dokument A7-0001/2012 z 11.1.2012 r.);
- (c) projekt rozporządzenia Rady wprowadzającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie tworzenia jednolitego systemu ochrony patentowej w odniesieniu do ustaleń mających zastosowanie do tłumaczeń, KOM (2011) 216, przedstawiony przez Komisję Europejską 13.4.2011 r.; zob. też wersję zawartą w wymienionym wyżej dokumencie Rady nr 11328/11 oraz propozycje poprawek przedstawione przez komisję prawną Parlamentu Europejskiego (dokument nr A7-0002/2012 z 9.1.2012 r.);
- (d) projekt porozumienia w sprawie Jednolitego Sądu Patentowego oraz projekt jego statutu (dalej: projekt porozumienia JSP), przedstawiony przez prezydencję węgierską 14.6.2011 r. w dokumencie nr 11533/11, z poprawkami zawartymi w dokumentach Rady: nr 13751/11 z 2.9.2011 r.; nr 13751/11 COR 1 z 15.9.2011 r., nr 13751/11 COR 2 z 23.9.2011 r.; nr 15289/11 z 7.10.2011 r., nr 15539/11 z 19.10.2011 r., nr 16023/11 z 26.10.2011 r., nr 16741/11 z 11.11.2011 r., nr 17317/11 z 22.11.2011 r. i nr 17539/11 z 24.11.2011 r. (żaden z projektów porozumienia JSP nie jest dostępny w języku polskim).

Projekty obu rozporządzeń oraz projekt porozumienia JSP są również przedmiotem prac Parlamentu Europejskiego. Wspomniane wyżej poprawki przygotowane przez komisję prawną (a także sprawozdanie dotyczące JSP), miały być przedmiotem głosowania na posiedzeniu plenarnym Parlamentu w dniu 14.2.2012 r., jednakże zostały zdjęte z porządku obrad. Nastąpiło to z powodu nieosiągnięcia przez państwa członkowskie zgody w sprawie porozumienia JSP. Według oficjalnych przekazów, ostatnią pozostającą do uzgodnienia kwestią miała być siedziba oddziału centralnego sądu pierwszej instancji: zaproponowana podczas polskiej prezydencji w grudniu 2011 r. lokalizacja tego oddziału w Paryżu spotkała się ze sprzeciwem RFN (proponującej Monachium) oraz Wielkiej Brytanii (proponującej Londyn). Na posiedzeniu Rady Europejskiej (szczyście unijnym)

w dniu 30.1.2012 r. przyjęto, że rozstrzygnięcie powinno nastąpić najpóźniej w czerwcu 2012 r. Polityczne porozumienie w sprawie JSP miało zostać osiągnięte na posiedzeniu Rady 30.5.2012 r., co jednak nie nastąpiło. W związku z tym z agendy posiedzenia Parlamentu Europejskiego w dniach 11-14.6.2012 r. ponownie zdjęto debatę i głosowanie nad pakietem patentowym.

Na odbywającym się 28-29.6.2012 r. szczycie unijnym (Radzie Europejskiej) doszło do zaskakującego rozwoju wydarzeń. Triumfalnie ogłoszono osiągnięcie porozumienia w sprawie siedziby oddziału centralnego JSP (pojawiły się określenia „historyczne porozumienie”, „historyczny przełom”). Równocześnie jednak uzgodniono modyfikacje zakresu kompetencji oddziału centralnego, a co więcej – zasugerowo skreślenie art. 6-8 rozporządzenia tworzącego jednolitą ochronę patentową. Jak wynika z konkluzji Rady Europejskiej⁸, oddział centralny ma być „rozcłonkowany” (ma się mieścić w trzech miastach: Paryżu, Londynie i Monachium), natomiast obie pozostałe zmiany będą miały wpływ na wiele aspektów projektowanych rozwiązań. Uwzględnić w tym zakresie należy, że:

- (a) Zasugerowana przez Radę Europejską zmiana polegająca na skreśleniu przepisów art. 6-8 rozporządzenia ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia całego przedsięwzięcia, które – przypomnijmy – ma stworzyć „jednolitą ochronę patentową”, której źródłem ma być „patent europejski o jednolitym skutku”. Przepisy art. 6-8 określają „jednolity skutek”, który z mocy unijnego rozporządzenia ma wywierać patent europejski (określają jego „jednolitą” treść), a tym samym definiują treść praw wyłącznych, jakie przysługiwać mają właścicielowi „jednolitego” patentu. Skreślenie tych przepisów oznaczać będzie, że rozporządzenie nie stworzy „jednolitego skutku”

⁸ W konkluzjach Rady Europejskiej (pkt I.3) czytamy: „Szefowie państw lub rządów uczestniczących państw członkowskich uzgodnili rozwiązanie ostatniej nierozstrzygniętej kwestii dotyczącej pakietu patentowego, a mianowicie kwestii siedziby oddziału centralnego Sądu Pierwszej Instancji Jednolitego Sądu Patentowego (JSP). Siedziba ta oraz urząd prezesa i Sąd Pierwszej Instancji będą ulokowane w Paryżu. Pierwszy prezes Sądu Pierwszej Instancji powinien pochodzić z państwa członkowskiego, w którym znajdzie się oddział centralny. Z uwagi na wysoko wyspecjalizowany charakter rozwiązywania sporów patentowych i na potrzebę zachowywania surowych norm jakościowych klastry tematyczne zostaną utworzone w dwóch sekcjach oddziału centralnego, jednej w Londynie (chemia, w tym farmaceutyki, klasyfikacja C, potrzeby ludzkie, klasyfikacja A), a drugiej – w Monachium (budowa maszyn, klasyfikacja F). Jeśli chodzi o spory, którymi zajmie się oddział centralny, uzgodniono, że strony będą mogły zdecydować, czy wnieść sprawę o naruszenie do oddziału centralnego, w przypadku gdy pozwany ma siedzibę poza Unią Europejską. Ponadto, gdy sprawa o cofnięcie patentu jest rozpatrywana przez oddział centralny, posiadacz patentu powinien mieć możliwość wniesienia sprawy o naruszenie do oddziału centralnego. Pozwany nie będzie mógł domagać się przeniesienia sprawy o naruszenie z oddziału lokalnego do oddziału centralnego, jeżeli jego siedziba mieści się w Unii Europejskiej. Proponujemy usunięcie art. 6-8 rozporządzenia wdrażającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie utworzenia systemu jednolitej ochrony patentowej, które ma zostać przyjęte przez Radę i Parlament Europejski”.

- patentu europejskiego (wobec braku tych przepisów ów skutek będzie „pusty”).
- (b) Motywem postulatów zmierzających do skreślenia art. 6-8 jest uniknięcie udziału TSUE w rozstrzyganiu spraw dotyczących jednolitego patentu, np. spraw o jego naruszenie. Obecność tych przepisów w rozporządzeniu unijnym oznacza, że zawarta w nich regulacja będzie częścią prawa Unii Europejskiej, a zatem podlegać będzie wykładni dokonywanej przez TSUE, wiążącej dla JSP. Skreślenie art. 6-8 ma, według autorów tych postulatów, wykluczyć udział TSUE. Nawiasem mówiąc, sytuacja jest kuriozalna: z jednej strony tworzy się unijny patent, a z drugiej strony – za wszelką cenę dąży się do uniknięcia zaangażowania unijnego Trybunału w tak istotnej sprawie, jaką jest treść tego patentu (ów jednolity skutek).
- (c) Sprawa jest tym bardziej poważna, że wskutek skreślenia art. 6-8 rozporządzenie utraci podstawę prawną, jaką obrano dla jego wydania. Ma nią być art. 118 akapit pierwszy TFUE, a przepis ten upoważnia Unię Europejską do tworzenia europejskich praw własności intelektualnej „w celu zapewnienia jednolitej ochrony praw własności intelektualnej w Unii”. W świetle tej regulacji wyniknie pytanie, czy rozporządzenie – nie określając jednolitego skutku patentu europejskiego – w ogóle tworzy jakiegokolwiek „europejskie” (unijne) prawo własności intelektualnej?

Uprzednio zaplanowane debata i głosowanie w Parlamencie Europejskim miały się odbyć 3-4.7.2012 r. Już jednak 2.7.2012 r. Parlament odroczył debatę i głosowanie (jest to już trzecia tego rodzaju decyzja). Z żądaniem takim wystąpili członkowie komisji prawnej: B. Rapkay i K.-H. Lehne, którzy w ostrych słowach skomentowali ustalenia Rady Europejskiej (np. B. Rapkay, używając porównania z „orientalnym bazarem”, określił je jako skandaliczne naruszenie procedury).

Nie sposób przewidzieć, jaki będzie dalszy rozwój wydarzeń w procedurze legislacyjnej w Unii Europejskiej. Ze skąpych informacji dotyczących posiedzenia komisji prawnej Parlamentu Europejskiego w dniu 10.7.2012 r. wynika jedynie, że sprawa ma zostać podjęta we wrześniu 2012 r. Jeśli dojdzie do przełamania obecnego impasu, należy liczyć się z tym, że pakiet patentowy zostanie przegłosowany na październikowym posiedzeniu Parlamentu Europejskiego.

Nieoczekiwane wydarzenia, jakie miały miejsce w instytucjach unijnych, w żadnym razie i w najmniejszym stopniu nie anulują apelu o wycofanie się przez Polskę ze wzmocnionej współpracy⁹ (co jest możliwe do czasu przyjęcia obu unijnych rozporzą-

⁹ List otwarty z takim apelem wystosowali 24.5.2012 r. profesorowie S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, R. Markiewicz, A. Nowicka i R. Skubisz. List ukazał się w Internecie oraz dodatku do „Rzeczpospolitej” z 18.6.2012 r. Apele w tej sprawie wystosowały również m.in. Polska Izba Rzeczników Patentowych, Krajowa Izba Gospodarcza, Polski Związek Pracodawców Przemysłu Farmaceutycznego. Surową krytykę „pakietu patentowego” wyraził prof. M. Kleiber, prezes PAN (*Niejednolite korzyści z jednolitej ochrony patentowej*, „Gazeta Prawna” z 30.5.2012 r.), a także wiele innych osób i środowisk (zob. np. <http://jednolitypatent.wordpress.com>).

dzeń). Wszystkich obserwatorów ostatnich wydarzeń, a zwłaszcza administrację rządową, powinny one skłonić do rzetelnej, pogłębionej refleksji nad unijnym pakietem patentowym i jego negatywnymi konsekwencjami, a także do wykazania tym większej dbałości o to, aby nie powtórzyła się sytuacja związana z podpisaniem przez Polskę umowy ACTA¹⁰.

4.3. Niektóre aspekty jednolitej ochrony patentowej i jej systemu językowego

Z mocy rozporządzenia wprowadzającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie jednolitej ochrony patentowej, patent europejski ma uzyskać jednolity skutek na żądanie podmiotu, na którego rzecz patent taki zostanie udzielony, złożone w EUP w ciągu miesiąca od opublikowania przez ten urząd informacji o udzieleniu patentu europejskiego. Jedną z podstawowych różnic w porównaniu ze stanem obecnym będzie polegać na tym, że patent europejski o jednolitym skutku nie będzie wymagał walidacji w państwach uczestniczących we wzmocnionej współpracy (będzie w nich obowiązywał automatycznie), co w odniesieniu do naszego kraju oznaczać będzie np. zniesienie obowiązku dostarczania do polskiego Urzędu Patentowego tłumaczeń opisów patentowych na język polski. Podmioty polskie pozbawione zostaną możliwości zapoznania się we własnym języku z sytuacją patentową obowiązującą w naszym kraju, a bezpieczeństwo prawne prowadzenia działalności gospodarczej ulegnie radykalnemu pogorszeniu. Rzecz jasna, automatyczna skuteczność patentów europejskich o jednolitym skutku spowoduje zwielokrotnienie liczby monopolii patentowych.

Skalę tego zwielokrotnienia można oszacować na podstawie liczby patentów europejskich udzielanych w poszczególnych latach (zob. tabelę w pkt 3.2). Biorąc pod uwagę dane dotyczące 2011 r., przyrost jednolitych patentów może kształtować się na poziomie ponad 60 000 rocznie, przy czym dodatkowo należy mieć na względzie „efekt kumulacji” wynikający z 20-letniego czasu trwania patentu: suma udzielonych w tym czasie patentów europejskich może być wyższa niż 1 200 000. Dla porównania, 31.12.2011 r. obowiązywało w Polsce (tylko) 35 612 patentów, w tym 17 127 patentów europejskich.

Efektom zwielokrotnionej liczby patentów będą znacząco wyższe wydatki na nabywanie licencji zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym.

¹⁰ Niestety, stanowisko strony rządowej nadal cechuje niezrozumiały upór i wiara w rzekome korzyści jednolitej ochrony patentowej dla gospodarki naszego kraju. Zob. wypowiedzi wice-minister środowiska B. Jaczewskiej (poprzednio zatrudnionej w Ministerstwie Gospodarki i podczas polskiej prezydencji odpowiedzialnej za negocjacje dotyczące jednolitego patentu) na spotkaniu prasowym dnia 17.7.2012 r. (np. *Wiceminister środowiska: jednolity patent europejski szansą dla polskich firm*, <http://stoog.pl/n/?f=628549>). Zob. też *Patent europejski ze skutkiem jednolitym*, umieszczony 18.7.2012 r. na stronie Ministerstwa Środowiska (<http://www.mos.gov.pl>).

Jednolitą ochronę patentową będą mogły w Polsce uzyskać nie tylko podmioty z państw Unii Europejskiej, lecz z całego świata. Tak więc również np. podmioty amerykańskie czy japońskie, wnosząc o udzielenie patentu europejskiego i przyznanie temu patentowi jednolitego skutku, uzyskają automatycznie tę ochronę w Polsce, a będą ją mogły egzekwować w postępowaniach prowadzonych przed JSP.

Patent europejski o jednolitym skutku ma mieć jednolity charakter; ma przyznawać jednolitą ochronę oraz wywierać taki sam skutek we wszystkich zaangażowanych państwach członkowskich (art. 3 ust. 2 projektu). Patent ten będzie mógł być ograniczony, przeniesiony, unieważniony, a także będzie wygasał w odniesieniu do wszystkich tych państw. Przewiduje się jednak, że będzie on mógł być przedmiotem licencji obejmującej tylko niektóre państwa zaangażowane. Przepisy art. 6-8 projektu określają „skutki patentu europejskiego o jednolitym skutku”, tzn. treść praw wyłącznych, a na szczególną uwagę zasługuje fakt, że – obok prawa do zapobiegania bezpośredniemu wykorzystaniu wynalazku (art. 6) – przyznane ma być także prawo do zapobiegania pośredniemu wykorzystaniu wynalazku (art. 7). To drugie uprawnienie, występujące np. w prawie patentowym RFN, lecz niewyrażone ani w porozumieniu TRIPS, ani w polskiej ustawie p.w.p., stanowić będzie podstawę zarzutów pośredniego naruszenia patentu. Wprowadzenie tej regulacji oznaczać będzie istotne wzmocnienie ochrony patentowej, które uderzy głównie w podmioty eksportujące swe wyroby (technologie) do innych państw objętych jednolitą ochroną.

Poważne zastrzeżenia budzi system językowy jednolitego patentu, określony w projekcie rozporządzenia o ustaleniach dotyczących tłumaczeń. Projekt przewiduje, że po opublikowaniu opisu patentu europejskiego o jednolitym skutku zgodnie z art. 14 ust. 6 KPE¹¹, nie będą wymagane żadne dalsze tłumaczenia (art. 3 ust. 1). Oznacza to nader poważne odstępstwo od wspomnianej wyżej regulacji zawartej w art. 65 KPE, którą w prawie polskim odzwierciedlają przepisy art. 6 ustawy z 14.3.2003 r. (zob. w pkt 3.2). Regulacja ta nie będzie obowiązywać w stosunku do patentów europejskich o jednolitym skutku, a więc tych, które będą się automatycznie rozciągać na terytorium Polski. Inne poważne odstępstwo polega na tym, że w odniesieniu do tych patentów nie będzie stosowany – wobec braku tłumaczeń dostarczanych do polskiego Urzędu Patentowego – przepis art. 70 ust. 3 KPE¹², gwarantujący minimum bezpieczeństwa prawnego dla pod-

¹¹ Według tego przepisu, opisy patentów europejskich są publikowane przez EUP w jednym języku (tzw. języku postępowania – angielskim, francuskim albo niemieckim), a same zastrzeżenia patentowe są publikowane również w dwóch pozostałych językach urzędowych EUP.

¹² Regulację zawartą w art. 70 ust. 3 KPE odzwierciedla art. 7 ust. 2 ustawy z 14.3.2003 r., zgodnie z którym w przypadku gdy zakres przedmiotowy patentu europejskiego określony w tłumaczeniu dostarczonego do Urzędu Patentowego jest węższy od jego zakresu określonego w języku postępowania przed EUP, przyjmuje się, że tekstem autentycznym patentu europejskiego jest jego tłumaczenie (z wyjątkiem postępowania o unieważnienie patentu europejskiego).

miotów z państw, których językiem urzędowym nie jest angielski, francuski czy niemiecki. Pozycja podmiotów polskich, w tym przedsiębiorców, zwłaszcza małych i średnich, ulegnie drastycznemu pogorszeniu. Przy badaniu ryzyka naruszenia cudzych patentów (tzw. czystości patentowej), nie tylko nie będą mogli opierać się na urzędowych, udostępnianych przez polski Urząd Patentowy dokumentach tłumaczeń opisów patentowych wynalazków objętych jednolitą ochroną, lecz w ogóle nie będą mieli możliwości zapoznania się we własnym języku z tym, co będzie podlegać takiej ochronie. Na nich też przerzucone będą koszty tłumaczeń i ryzyko prawne wynikające z ich niedokładności, które powinni ponosić właściciele patentów, gdyż to oni – ubiegając się o patent – określają przedmiot i zakres żądanej ochrony. Na właścicielach powinna też spoczywać odpowiedzialność za jakość zgłoszenia patentowego, a po udzieleniu patentu – za precyzję tłumaczenia opisu patentowego na język urzędowy państwa, w którym korzystają z ochrony. Wspomniane ryzyko prawne, przerzucone na podmioty polskie, będzie znacznie większe, gdyż tłumaczenia nie będą dostarczane przez właścicieli patentów, lecz będą dokonywane przez osoby trzecie, którym nawet znakomita znajomość języka nie zapewni ani zrozumienia istoty wynalazku, ani tym bardziej – prawidłowego ustalenia przedmiotowego zakresu patentu (zakresu ochrony). Co więcej, źródłem informacji o sytuacji patentowej przestanie być rejestr prowadzony przez polski Urząd Patentowy, a stanie się nim rejestr jednolitej ochrony, prowadzony przez EUP w językach angielskim, francuskim i niemieckim.

Szczególne doniosłość kwestii językowych wiąże się z ustaleniem przedmiotowego zakresu patentu (zakresu wynikającej z niego ochrony), co ma pierwszorzędne znaczenie zarówno na etapie planowania działalności, w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa prawnego i wyeliminowania ryzyka naruszenia cudzych praw, jak i w procesach o naruszenie patentu (zob. wyżej w pkt 3.6). Łatwo przewidzieć, o ile większe problemy wiązać się będą z ustaleniem zakresu ochrony cudzych rozwiązań na etapie podejmowania decyzji gospodarczych (dotyczących np. podjęcia określonej produkcji czy importu określonych towarów) i jak poważnie pogorszy się sytuacja podmiotów, przeciwko którym kierowane będą zarzuty naruszenia patentów, w razie braku opisów patentowych w języku polskim. Funkcja tłumaczeń, dostępnych od powstania ochrony patentowej, i to dla wszystkich zainteresowanych (a więc publikowanych przez urząd patentowy), polega na tym, że podmioty krajowe, planując czy podejmując daną działalność, mogą poznać sytuację patentową w danej dziedzinie, ocenić ryzyko naruszenia cudzych patentów i stosownie do tej oceny zmodyfikować planowaną działalność. Tym bardziej więc za niewłaściwe uznać należy zwolnienie właścicieli patentów z obowiązku tłumaczenia na języki państw, w których – korzystając z monopolu patentowego – będą uzyskiwali wymierne korzyści gospodarcze. Rażąca niesłuszność tego zwolnienia jest ewidentna, jeśli zważyć, że odbywa się ono kosztem podmiotów polskich, gdyż zarówno koszty tłumaczeń, jak

i ryzyko związane z ustaleniem prawnego i technicznego sensu wyrażen zostaną przezucone na te podmioty. Podkreślić przy tym należy, że nastąpi zwielokrotnienie tych kosztów: wobec braku publikacji tłumaczeń opisów patentowych przez Urząd Patentowy tłumaczenia będą musiały być dokonywane indywidualnie, przez poszczególne podmioty (przedsiębiorców, instytucje naukowe itd.).

Reasumując, rozwiązania mające obowiązywać w ramach jednolitej ochrony patentowej, w tym jej system językowy, nie nadają się do zaakceptowania z punktu widzenia istotnych interesów naszego kraju i podmiotów polskich, zwłaszcza przedsiębiorców.

Za całkowicie chybione uznać trzeba przytaczanie argumentów zaczerpniętych z dokumentów unijnych, opartych na spodziewanym obniżeniu kosztów uzyskania ochrony patentowej¹³. Pomijając trudności związane ze zweryfikowaniem tych oczekiwań¹⁴, należy podkreślić fakt, że obniżenie kosztów może ewentualnie wynikać tylko z likwidacji walidacji, w tym tłumaczeń opisów patentowych, gdyż opłaty za udzielanie jednolitych patentów pozostaną na (wysokim) poziomie obowiązującym w EUP. Natomiast zniesienie obowiązku przedkładania przez właścicieli jednolitych patentów tłumaczeń tych patentów do urzędów krajowych oznacza przerzucenie kosztów tłumaczeń na podmioty działające w państwach, których językiem urzędowym jest język inny niż angielski, francuski czy niemiecki. Tak więc oszczędności wynikające z wyeliminowania tłumaczeń jednolitych patentów przypadną głównie podmiotom uzyskującym największą liczbę patentów, pochodzącym z państw, których językiem urzędowym jest angielski, francuski czy niemiecki, a odbędzie się to kosztem podmiotów polskich, które – badając „czystość patentową” planowanej działalności – będą poruszać się w gąszczu patentów udzielonych w jednym z tych języków i będą zmuszone dokonywać ich tłumaczeń na własny koszt i na własne ryzyko. Tymczasem argumenty odwołujące się do spodziewanych oszczędności nie tylko całkowicie pomijają znikomą skalę, w jakiej przypadną one nielicznym podmiotom polskim, lecz również całkowicie ignorują zarówno poważne ryzyka i bariery (które zresztą nie zostały dotąd przez stronę rządową oszacowane pod wzglę-

¹³ Zob. np. Ministerstwo Gospodarki, *Mamy patent na oszczędności dla firm* (www.mg.gov.pl/node/15625), a także odpowiedź ministra gospodarki na dezyderat nr 2 sejmowej Komisji Innowacyjności i Nowoczesnych Technologii (pismo z 18.4.2012 r., DIP-VII-0700-5/1/12, dostępne na stronie internetowej Komisji: www.sejm.gov.pl). Analogiczne podejście prezentuje Ministerstwo Gospodarki również w odpowiedziach na interpelacje poselskie (nr 2806, nr 3025, nr 3069, nr 3146, nr 3390, nr 3459, nr 3550, nr 3739, nr 3818, nr 3903).

¹⁴ Np. nieznana jest wysokość opłat za utrzymanie jednolitych patentów w poszczególnych latach (*renewal fees*). Wymieniane w dokumentach unijnych kwoty kosztów ochrony wynikającej z patentów europejskich nie są ani udokumentowane, ani nie jest jasne, z jakiego powodu podawane są koszty ochrony (walidacji i tłumaczeń opisów patentowych) dla 27 bądź 13 państw UE, skoro przeciętnie patenty europejskie są walidowane w nie więcej niż 6 państwach (zwykle chodzi o 3-4 państwa).

dem ekonomicznym i społecznym), jak i koszty, jakie będą ponoszone przez ogół podmiotów zmuszonych do stałego weryfikowania swej działalności pod kątem ryzyka naruszenia jednego z wielu tysięcy patentów, niedostępnych w języku polskim.

Dodatkowe ryzyko, obciążenia i koszty wynikać będą z umowy międzynarodowej tworzącej Jednolity Sąd Patentowy. Nie podejmując analizy tych zagadnień¹⁵, w tym miejscu zauważyć należy tylko, że umowa ta nie tylko tworzy JSP, lecz również zmienia naturę prawną „klasycznego” patentu europejskiego, a ponadto określa środki i procedury egzekwowania zarówno wspomnianego patentu, jak i patentu jednolitego, a także SPC. Zmiana natury prawnej „klasycznych” patentów europejskich polega na tym, że treść wynikających z nich praw przestanie podlegać ustawom krajowym (w Polsce: ustawie p.w.p. – zob. wyżej w pkt 3.1), lecz będzie podlegać przepisom porozumienia JSP, a sprawy o naruszenie tych patentów należeć będą do wyłącznej kompetencji JSP (z zastrzeżeniem pewnych odstępstw mogących mieć zastosowanie w 7-letnim okresie przejściowym). Konieczne jest także zwrócenie uwagi na fakt, że projekt porozumienia JSP budzi zasadnicze zastrzeżenia co do zgodności z Konstytucją, a odnośnie do niektórych jej postanowień jest ewidentnie z nimi niezgodny¹⁶.

Wycofanie się ze wzmocnionej współpracy nie pozbawi podmiotów polskich możliwości uzyskiwania jednolitych patentów w tych państwach członkowskich, które będą uczestniczyć w tym systemie. Natomiast jednolite patenty nie będą obowiązywać w Polsce (podobnie jak w Hiszpanii i we Włoszech), co bynajmniej nie grozi jakążkolwiek marginalizacją naszego kraju ani nie oznacza braku ochrony. Na obszar Polski nadal będą bowiem udzielane „klasyczne” patenty europejskie oraz patenty krajowe (oba rodzaje patentów są i będą udzielane zarówno na rzecz podmiotów polskich, jak i z dowolnego państwa świata).

5. Zdolność patentowa wynalazków biotechnologicznych, z uwzględnieniem wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 18.10.2011 r. w sprawie C-34/10 *Oliver Brüstle przeciwko Greenpeace eV*

5.1. Zdolność patentowa wynalazków biotechnologicznych – regulacje prawne

A. Ustawa – prawo własności przemysłowej

rozdział 9: przepisy szczególne dotyczące wynalazków biotechnologicznych (art. 93¹-93⁷), transponujące dyrektywę 98/44/WE

Definicje pojęć używanych w tej grupie przepisów zawarte są w art. 93¹ p.w.p. „Wynalazek biotechnologiczny” oznacza wynalazek w rozumieniu art. 24, dotyczący

¹⁵ Zob. A. Nowicka, *Kontrowersje...*, s. 119 i n.

¹⁶ Ibidem. Zob. też A. Nowicka, *Skrót opinii*, s. 25 (www.rzecznikpatentowy.org.pl)

wytworu składającego się z materiału biologicznego lub zawierającego taki materiał albo sposobu, za pomocą którego materiał biologiczny jest wytwarzany, przetwarzany lub wykorzystywany. Pod pojęciem „materiał biologiczny” rozumie się materiał zawierający informację genetyczną i zdolny do samoreprodukcji albo nadający się do reprodukcji w systemie biologicznym. Wreszcie, „sposób mikrobiologiczny” oznacza sposób, w którym bierze udział lub który został dokonany na materiale mikrobiologicznym albo wynikiem, którego jest ten materiał.

Stosownie do art. 93² ust. 1 p.w.p., za wynalazki biotechnologiczne, na które mogą być udzielane patenty, uważa się w szczególności wynalazki: 1) stanowiące materiał biologiczny, który jest wyizolowany ze swojego naturalnego środowiska lub wytworzony sposobem technicznym, nawet jeżeli poprzednio występował w naturze; 2) stanowiące element wyizolowany z ciała ludzkiego lub w inny sposób wytworzony sposobem technicznym, włącznie z sekwencją lub częściową sekwencją genu, nawet jeżeli budowa tego elementu jest identyczna z budową elementu naturalnego; 3) dotyczące roślin lub zwierząt, jeżeli możliwości techniczne stosowania wynalazku nie ograniczają się do szczególnej odmiany roślin lub rasy zwierząt. Przepis art. 93² ust. 2 zastrzega, że zgłoszenie wynalazku dotyczącego sekwencji lub częściowej sekwencji genu powinno ujawniać ich przemysłowe zastosowanie.

Istotny z punktu widzenia niniejszych uwag art. 93³ p.w.p. stanowi w ust. 1, że za wynalazek nie uważa się ciała ludzkiego, w różnych jego stadiach formowania się i rozwoju oraz zwykłego odkrycia jednego z jego elementów, włącznie z sekwencją lub częściową sekwencją genu. W ust. 2 stanowi się: „Za wynalazki biotechnologiczne, których wykorzystywanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami w rozumieniu art. 29 ust. 1 pkt 1, lub moralnością publiczną, uważa się w szczególności: 1) sposoby klonowania ludzi; 2) sposoby modyfikacji tożsamości genetycznej linii zarodkowej człowieka; 3) stosowanie embrionów ludzkich do celów przemysłowych lub handlowych; 4) sposoby modyfikacji tożsamości genetycznej zwierząt, które mogą powodować u nich cierpienia, nie przynosząc żadnych istotnych korzyści medycznych dla człowieka lub zwierzęcia, oraz zwierzęta będące wynikiem zastosowania takich sposobów.

B. Dyrektywa 98/44/WE

Przepisy dyrektywy (zob. wyżej w pkt 3.1) poprzedzone są preambułą objaśniającą motywy przyjęcia poszczególnych rozwiązań i służącą do ich wykładni. Niektóre spośród tych motywów warto przytoczyć poniżej:

16) Prawo patentowe musi być stosowane z uwzględnieniem podstawowych zasad chroniących godność i integralność osoby; istotne jest potwierdzenie zasady, że ciało ludzkie, w każdym stadium jego formowania się lub rozwoju, włącznie z komórkami zarodkowymi, oraz zwykłe odkrycie jednego z jego elementów lub jednego z jego produktów, włącznie z sekwencją lub częściową sekwencją genu ludzkiego, nie

może być opatentowane; zasady te są zgodne z kryteriami zdolności patentowej właściwej dla prawa patentowego, zgodnie z którym zwykle odkrycie nie może być opatentowane.

- 23) Sama sekwencja DNA, bez wskazania funkcji, nie zawiera żadnej informacji technicznej, a zatem nie jest wynalazkiem posiadającym zdolność patentową.
- 38) Niniejsza dyrektywa powinna również zawierać przykładowy wykaz wynalazków wyłączonych od opatentowania, tak aby dostarczyć krajowym sądom i urzędem patentowym ogólną wskazówkę co do wykładni odniesienia do porządku publicznego i dobrych obyczajów; wykaz ten na pewno nie może być uznany za wyczerpujący; z pewnością wyłączona jest możliwość udzielenia patentu na sposoby, których wykorzystanie narusza godność człowieka, takie jak sposoby wytwarzania chimer z komórek zarodkowych ludzi i zwierząt lub innych komórek ludzi i zwierząt zdolnych do samoróżnicowania się.
- 39) Porządek publiczny i dobre obyczaje odpowiadają w szczególności etycznym i moralnym zasadom uznawanym przez państwa członkowskie, których przestrzeganie jest szczególnie istotne w dziedzinie biotechnologii ze względu na potencjalny zakres wynalazków w tej dziedzinie oraz ich nieodłączne powiązanie z żywą materią; takie etyczne i moralne zasady uzupełniają standardowe, prawnie dopuszczalne przez prawo patentowe badania niezależnie od technicznej sfery wynalazku.
- 40) Istnieje zgoda we Wspólnocie, że interwencje w ludzkiej linii zarodkowej oraz klonowanie ludzi narusza porządek publiczny oraz dobre obyczaje; jest zatem istotne, aby wyraźnie wyłączona była możliwość udzielenia patentu na sposoby modyfikacji tożsamości genetycznej linii zarodkowej człowieka oraz sposoby klonowania ludzi.
- 41) Sposób klonowania ludzi można określić jako każdy sposób, włącznie z technikami dzielenia embrionu, przeznaczony do wytworzenia człowieka o takiej samej jądrowej informacji genetycznej, jak inny żyjący lub zmarły człowiek.
- 42) Ponadto należy wyłączyć możliwość udzielenia patentu na stosowanie embriionów ludzkich do celów przemysłowych lub handlowych; w żadnym przypadku takie wyłączenie nie ma wpływu na wynalazki służące do celów terapeutycznych lub diagnostycznych, które dotyczą embriionu ludzkiego i są dla niego użyteczne.

Według art. 3 ust. 1 zdolność patentową mają wynalazki, które są nowe, posiadają poziom wynalazczy i nadają się do przemysłowego stosowania, nawet jeśli dotyczą produktu składającego się lub zawierającego materiał biologiczny¹⁷ lub sposobu, za pomocą którego materiał biologiczny jest produkowany, przetwarzany lub wykorzystywany. Stosownie do ust. 2, przedmiotem wynalazku może być materiał biologiczny, który jest wy-

¹⁷ Materiał biologiczny oznacza każdy materiał zawierający informację genetyczną i zdolny do samoreprodukcji albo nadający się do reprodukcji w systemie biologicznym (art. 2 ust. 1 lit.a).

izolowany ze swojego naturalnego środowiska lub wyprodukowany sposobem technicznym, nawet jeśli poprzednio występował w naturze.

Wyłączona jest możliwość udzielenia patentu na: a) odmiany roślin i rasy zwierząt; b) czysto biologiczne sposoby wytwarzania roślin i zwierząt¹⁸ (art. 4 ust. 1). Wynalazki, które dotyczą roślin lub zwierząt, mają zdolność patentową, jeśli możliwość technicznego wykonania wynalazku nie ogranicza się do szczególnej odmiany roślin lub rasy zwierzęcia (art. 4 ust. 2). W art. 4 ust. 3 przyjęto, że ust. 1 lit. b nie narusza zdolności patentowej wynalazków, które dotyczą sposobu mikrobiologicznego¹⁹ lub innego sposobu technicznego albo produktu otrzymanego takim sposobem.

Stosownie do art. 5 ust. 1, ciało ludzkie, w różnych jego stadiach formowania się i rozwoju oraz zwykle odkrycie jednego z jego elementów, włącznie z sekwencją lub częściową sekwencją genu, nie może stanowić wynalazków posiadających zdolność patentową. Według kolejnego przepisu (ust. 2) element wyizolowany z ciała ludzkiego lub w inny sposób wytworzony sposobem technicznym, włącznie z sekwencją lub częściową sekwencją genu, może stanowić wynalazek posiadający zdolność patentową, nawet jeśli struktura tego elementu jest identyczna ze strukturą elementu naturalnego. W ust. 3 zastrzeżono, że przemysłowa stosowalność sekwencji lub częściowej sekwencji genu musi być ujawniona w zgłoszeniu patentowym.

Ostatni w tej grupie przepisów (art. 6) stanowi w ust. 1, że wynalazki uważa się za niemające zdolności patentowej, w przypadku gdy ich handlowe wykorzystanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami; jednakże wykorzystanie nie jest uważane za sprzeczne jedynie dlatego, że jest ono zakazane przepisami ustawowymi lub wykonawczymi. Przykładowe wyliczenie rozwiązań niemających zdolności patentowej obejmuje: a) sposoby klonowania ludzi; b) sposoby modyfikacji tożsamości genetycznej linii zarodkowej człowieka; c) wykorzystywanie embrionów ludzkich do celów przemysłowych lub handlowych; d) sposoby modyfikacji tożsamości genetycznej zwierząt, które mogą powodować ich cierpienia, nie przynosząc żadnych zasadniczych korzyści medycznych dla człowieka lub zwierzęcia, a także zwierzęta będące wynikiem zastosowania takich sposobów (art. 6 ust. 2).

C. Konwencja o udzielaniu patentów europejskich (KPE)

Relacja między dyrektywą 98/44/WE a KPE została rozwiązana w ten sposób, że większość postanowień dyrektywy wprowadzono do systemu konwencyjnego. Z uwagi

¹⁸ Sposób wytwarzania roślin lub zwierząt jest czysto biologiczny, jeśli w całości składa się ze zjawisk naturalnych, takich jak krzyżowanie lub selekcjonowanie (art. 2 ust. 2).

¹⁹ Sposób mikrobiologiczny oznacza każdy sposób, w którym bierze udział lub który został dokonany na materiale mikrobiologicznym, albo wynikiem którego jest ten materiał (art. 2 ust. 1 lit. b).

na to, że dyrektywa ma moc wiążącą tylko w stosunku do państw Unii Europejskiej, natomiast nie wiąże EUP, wprowadzenie dyrektywy wymagało odrębnego aktu. Nie nastąpiło to jednak w drodze rewizji KPE, lecz w drodze zmiany regulaminu wykonawczego (dalej: „regulamin”), co pozwoliło uniknąć procedury związanej ze zmianą konwencji. Na mocy decyzji Rady Administracyjnej Europejskiej Organizacji Patentowej z 16.6.1999 r. do regulaminu wprowadzony został rozdział pt. Wynalazki biotechnologiczne. Przepisy te weszły w życie 1.9.1999 r. Obecnie, w wersji obowiązującej od 13.12.2007 r., są one zawarte w rozdziale V regulaminu (zasady 26-34).

Stosownie do zasady 28 regulaminu, na podstawie art. 53 lit. a, nie udziela się patentów europejskich na wynalazki biotechnologiczne dotyczące w szczególności: a) procesów klonowania istot ludzkich; b) procesów modyfikacji tożsamości genetycznej linii zarodkowej człowieka; c) wykorzystywania embrionów ludzkich do celów przemysłowych lub handlowych; d) procesów modyfikacji tożsamości genetycznej zwierząt, które mogą powodować u nich cierpienie, nie przynosząc żadnych zasadniczych korzyści medycznych dla człowieka lub zwierzęcia, a także zwierząt będących wynikiem zastosowania takich procesów.

Sposób wykładni zasady 28 lit. c regulaminu (będącej odpowiednikiem art. 6 ust. 2 lit. c dyrektywy 98/44/WE i art. 93³ ust. 2 pkt 3 ustawy p.w.p.), uznającej wynalazki dotyczące stosowania embrionów ludzkich do celów przemysłowych lub handlowych za sprzeczne z porządkiem publicznym lub moralnością publiczną w rozumieniu art. 53 lit. a KPE, objaśnia decyzja Rozszerzonej Komisji Odwoławczej EUP z 25.11.2008 r. w sprawie G 2/06 – *Use of embryos/WARF* (dot. wynalazku pt. *Primate Embryonic Stem Cells*, opubl. w Dz.Urz. EUP z 2009 r. nr 5, s. 306). Wynalazek został uznany za sprzeczny z porządkiem publicznym (*ordre public*), gdyż przewidywał unicestwienie embrionów ludzkich, wobec czego orzeczono o niedopuszczalności udzielenia patentu (zob. też decyzję technicznej komisji odwoławczej z 28.5.2009 r. w sprawie T 522/04 *Stem cells/California* (dotyczącą odmowy udzielenia patentu europejskiego na wynalazek pt. *Mammalian multipotent neural stem cells*)).

5.2. Wyrok TSUE z 18.10.2011 r. w sprawie C-34/10 *Oliver Brüstle przeciwko Greenpeace eV*

Wyrok dotyczy wykładni pojęcia „embriony ludzkie” w rozumieniu art. 6 ust. 2 lit. c dyrektywy 1998/44/WE. Zagadnienia interpretacyjne w tym zakresie wyłoniły się w orzecznictwie Federalnego Sądu Najwyższego RFN (BGH) i zawarte zostały we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonym w TSUE 21.1.2010 r. w sprawie C-34/10 *Oliver Brüstle przeciwko Greenpeace eV*²⁰.

²⁰ Wniosek BGH jest opubl. w Dz.Urz. UE C 100 z 17.4.2010 r., s. 10. Zob. też orzeczenie BGH z 17.12.2009 r. w sprawie Xa ZR 58/07 *Neurale Vorläuferzellen* (www.bundesgerichtshof.de).

Pytania prejudycjalne sformułowane przez BGH brzmiały: 1) Co należy rozumieć pod pojęciem „embriony ludzkie” zawartym w art. 6 ust. 2 lit. c dyrektywy 98/44/WE? a) Czy obejmuje ono wszystkie stadia rozwoju życia ludzkiego od zapłodnienia komórki jajowej, czy też muszą być spełnione dodatkowe przesłanki, jak na przykład osiągnięcie określonego stadium rozwoju? b) Czy obejmuje ono również następujące organizmy: i) niezapłodnione ludzkie komórki jajowe, w które wszczepiono jądro komórkowe pochodzące z dojrzałej komórki ludzkiej? ii) niezapłodnione ludzkie komórki jajowe, które zostały pobudzone do podziału i dalszego rozwoju w drodze partenogenezy? iii) Czy obejmuje ono również komórki macierzyste, które zostały pozyskane z embrionów ludzkich w stadium blastocysty? 2) Co należy rozumieć pod pojęciem „wykorzystywanie embrionów ludzkich do celów przemysłowych lub handlowych”? Czy obejmuje ono każde wykorzystanie handlowe w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy, w szczególności również wykorzystanie do celów badań naukowych? 3) Czy wiedza techniczna jest wyłączona od opatentowania na mocy art. 6 ust. 2 lit. c dyrektywy również wtedy, gdy wykorzystanie embrionów ludzkich nie należy do wiedzy technicznej zastrzeżonej patentem, ale jest niezbędną przesłanką zastosowania tej wiedzy, a) ponieważ patent dotyczy wyrobu, którego wytworzenie wymaga uprzedniego zniszczenia embrionów ludzkich, b) lub ponieważ patent dotyczy sposobu, dla którego wyrób taki jest konieczny jako materiał wyjściowy?

Wyrok TSUE w sprawie C-34/10 *Oliver Brüstle przeciwko Greenpeace eV* został wydany 18.10.2011 r.²¹, a jego tezy brzmią:

- 1) Wykładni art. 6 ust. 2 lit. c dyrektywy 98/44/WE należy dokonywać w ten sposób, że:
 - „embrionem ludzkim” jest każda ludzka komórka jajowa, począwszy od stadium jej zapłodnienia, każda niezapłodniona ludzka komórka jajowa, w którą wszczepiono jądro komórkowe pochodzące z dojrzałej komórki ludzkiej oraz każda niezapłodniona ludzka komórka jajowa, która została pobudzona do podziału i dalszego rozwoju w drodze partenogenezy;
 - do sądu krajowego należy ustalenie, w świetle rozwoju nauki, czy komórka macierzysta, która została pozyskana z embrionu ludzkiego w stadium blastocysty, stanowi „embrion ludzki” w rozumieniu art. 6 ust. 2 lit. c dyrektywy 98/44.
- 2) Wyłączenie wykorzystywania embrionów ludzkich do celów przemysłowych lub handlowych, o którym mowa w art. 6 ust. 2 lit. c dyrektywy 98/44, ze zdolności patentowej dotyczy również wykorzystywania do celów badań naukowych, bowiem przedmiotem patentu może być jedynie wykorzystywanie do celów terapeutycznych lub diagnostycznych, które jest stosowane do embrionu ludzkiego i jest dla niego użyteczne.

²¹ Zob. też opinię rzecznika generalnego Y. Bota z 10.3.2011 r. (www.curia.europa.eu).

- 3) Artykuł 6 ust. 2 lit. c dyrektywy 98/44 wyłącza zdolność patentową wynalazku, gdy wiedza techniczna będąca przedmiotem wniosku patentowego wymaga uprzedniego zniszczenia embrionów ludzkich lub ich użycia jako materiału wyjściowego, bez względu na stadium, w którym do tego dochodzi, i nawet gdy opis zastrzeżonej wiedzy technicznej nie wspomina o wykorzystywaniu embrionów ludzkich.

5.3. Problemy dotyczące sposobu wykładni zakazu udzielania patentów na odmiany roślin oraz czysto biologiczne sposoby hodowli roślin

Analiza zakazu udzielania patentów na odmiany roślin i rasy zwierząt oraz czysto biologiczne sposoby hodowli roślin lub zwierząt (art. 53 lit. b KPE) wymaga wyjaśnienia tych pojęć. Ustalenie znaczenia pojęcia „odmiana rośliny” (*plant variety*) wiąże się z koniecznością uwzględnienia odrębnego systemu ochrony tej kategorii rozwiązań, którego kształt wyznacza Międzynarodowa Konwencja Ochrony Nowych Odmian Roślin (UPOV). W Unii Europejskiej ochronę tę zapewnia wspomniane wyżej rozporządzenie nr 2100/94/WE z 27.7.1994 r. dotyczące wspólnotowych praw do odmian roślin, a w prawie polskim – ustawa z 26.6.2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin. Obydwa systemy ochrony, tj. system patentowy i system praw do odmian roślin, są traktowane jako rozłączne, z czego wynika zakaz podwójnej ochrony. Polega on na tym, że odmiany roślin mogą być chronione prawem wyłącznym *sui generis*, natomiast nie podlegają ochronie patentowej.

Regulacja zawarta w art. 53 lit. b KPE rodzi problemy interpretacyjne związane z rozgraniczeniem odmian roślin (które mogą być chronione wyłącznym prawem do odmiany) i wynalazków (na które mogą być udzielone patenty). W praktyce EUP utrwalone jest stanowisko, że pojęcie „odmian roślin” należy rozumieć zgodnie z definicją zawartą w przepisach o ochronie odmian, tj. zgodnie z art. 5 rozporządzenia nr 2100/94/WE, która z kolei jest wzorowana na definicji zawartej w UPOV. Stanowisko takie zostało również przyjęte w regulaminie wykonawczym KPE: w definicji zawartej w zasadzie 26 pkt 4 regulaminu znajdują odzwierciedlenie przesłanki zdolności ochronnej odmian roślin, stosowane w przepisach regulujących prawo do odmian, a mianowicie odrębność (*distinctness*), wyrównanie (*uniformity*) i trwałość (*stability*).

Zgodnie z zasadą 26 pkt 5 regulaminu wykonawczego, sposób hodowli roślin lub zwierząt jest czysto biologiczny, jeżeli w całości składa się ze zjawisk naturalnych (*natural phenomena*), takich jak krzyżowanie (*crossing*) lub selekcjonowanie (*selection*). Przyjęcie tej definicji jest korzystne dla zgłaszających, gdyż oznacza, że sposób zawierający wiele etapów biologicznych mimo to nie jest traktowany jako czysto biologiczny, jeżeli zawiera choćby jeden etap niebiologiczny (np. mikrobiologiczny).

Na temat wykładni pojęć odmiana rośliny (*plant variety*) oraz sposób czysto biologiczny (*essentially biological process*) na tle art. 53 lit. b KPE (w kontekście roślin modyfikowanych genetycznie), zob. np.:

- (a) decyzję komisji odwoławczej EUP w sprawie *Transgenic plant/Novartis* z 13.10.1997 r., T 1054/96 (Dz.Urz. EUP z 1998 r. s. 511),
- (b) decyzję Rozszerzonej Komisji Odwoławczej EUP z 20.12.1999 r., G 1/98 *Transgenic plant/Novartis II* (Dz.Urz. EUP z 2000 r., s. 111)²²;
- (c) decyzję komisji odwoławczej EUP z 22.5.2007 r., T 83/06, *Broccoli/Plant Bioscience* (Dz.Urz. EUP z 2007 r. s. 644), dotyczącą wynalazku pt. *Method for selective increase of the anticarcinogenic glucosinolates in Brassica species* (tzw. „Broccoli” case);
- (d) decyzję komisji odwoławczej EUP z 4.4.2008 r., T 1242/06 *Tomatoes/State of Israel* (Dz.Urz. EUP z 2008 r., s. 523), dotyczącą wynalazku pt. *Method for breeding tomatoes having reduced water content and product of the method*.

Zob. też wniosek G 2/07 (złożony w cyt. sprawie T 83/06), a także wniosek G 1/08 (złożony w cyt. sprawie T 1242/06). Sprawy G 2/07 i G 1/08 zostały rozstrzygnięte decyzjami Rozszerzonej Komisji Odwoławczej EUP z 9.12.2010 r. Powyższe rozstrzygnięcie okazało się niewystarczające, w związku z czym techniczna komisja odwoławcza wystąpiła 31.5.2012 r. w sprawie T 1242/06 z kolejnymi pytaniami do Rozszerzonej Komisji Odwoławczej. Pytania w tej sprawie (G 2/12 *Tomatoes II/State of Israel*) brzmią: 1) Czy wyłączenie czysto biologicznych sposobów hodowli roślin, przewidziane w art. 53 lit. b KPE, wpływa negatywnie na dopuszczalność zastrzeżenia w kategorii produktu skierowanego na rośliny lub materiał roślinny taki jak owoc?; 2) W szczególności, czy jest dopuszczalne zastrzeżenie skierowane na rośliny lub materiał roślinny inny niż odmiana rośliny, nawet jeśli jedynym dostępnym w dacie zgłoszenia sposobem wytworzenia zastrzeżonego przedmiotu jest czysto biologiczny sposób hodowli roślin ujawniony w zgłoszeniu patentowym?; 3) Czy w kontekście pytań 1 i 2 jest istotne, że ochrona przyznana zastrzeżeniem w kategorii produktu obejmuje wytworzenie zastrzeżonego produktu drogą czysto biologicznego sposobu hodowli roślin, wyłączonego jako taki na podstawie art. 53 lit. b KPE?

Odnośnie kontrowersji i zastrzeżeń, jakie wywołuje praktyka EUP dotycząca wykładni przepisów ustanawiających zakaz patentowania odmian roślin (i ras zwierząt) oraz czysto biologicznych sposobów hodowli roślin (i zwierząt) warto wskazać na opracowanie pt. *European Patent Office at Crossroads. Report – Patents on Plants and Animals Granted in 2011*, Christoph Then & Ruth Tippe, March 2012 (www.no-patents-on-seeds.org).

Warto też wspomnieć o rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie patentowania sposobów czysto biologicznych, przyjętej 10.5.2012 r. (www.europarl.europa.eu).

²² Zob. szerzej A. Nowicka, *Patentowanie wynalazków z dziedziny biotechnologii w świetle konwencji o patencie europejskim*, „Biotechnologia” 2000, nr 2 (49), s. 9-26.

Intellectual property law: current legal issues

This paper gives an overview of current status and main issues of copyright and patent protection in Poland. After presenting the sources of intellectual property law (international treaties, European Union legal acts, Polish domestic legislation), the basic aspects of copyright protection under the 1994 Act on Copyright and Related Rights are discussed (e.g. the concept of work as an object of protection, the scope and content of the personal and economic rights). Next, the current status of the patent protection under the 2000 Act on Industrial Property is presented, followed by a general description of the European patents granted by the European Patent Office pursuant to the 1973 Munich Convention. The legal effects of those European patents in Poland are also analysed. Further part of the paper critically assesses the planned unitary patent protection and the Unified Patent Court. In this context the author underlines the main drawbacks and numerous negative consequences, both legal and economic nature, of the proposed regulations. The final part of the paper considers some current issues relating to the patentability of biotechnological inventions. Special focus is given to the judgment of the Court of Justice of the European Union of 18 October 2011 in *Brüstle v Greenpeace* case (exclusion from patentability concerning the use of human embryos for industrial or commercial purposes).

Key words: intellectual property; copyright; patent; European patent; unitary patent protection; Unified Patent Court